

مفهوم منظر شهری جهت ارتقاء میزان خاطره انگیزی در فضای شهری

حمیدرضا پوراکیبر: دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی معماری

Hamidrezapourakbar13@gmail.com

دکتر شهاب عباس زاده: دانشیار و عضو هیأت علمی دانشگاه حکیم سبزواری

Shahab.arch@gmail.com

چکیده

امروزه هویت منظر شهری و خاطرات جمعی به وجود آمده از آن برای تمامی انسان‌ها، با فقدان بحث برانگیز روبه رو شده، طوری که انسان ارتباط خود را با مکانی که در آن زندگی می‌کرده از دست داده است. این فقدان هویتی نسبت به مکانها و میزان خاطره انگیزی آن در فضاهای شهری، مشکلاتی را در هویت فردی و جمعی شهروندان ایجاد کرده است. مشکلاتی که شامل ایجاد بحران‌های متعدد و کاهش کیفیت این فضاها را شامل می‌شود. حال با این تفاسیر نقش منظر شهری به عنوان واقعیتی عینی در قلمروهای فضاهای عمومی را می‌توان با افزایش کیفیت نمادها و خاطرات جمعی و ارتباطات گروهی، مسبب به وجود آوردن خاطراتی برآمده از محل زندگی جمعی با حالتی اجتماعی به صورت چهار مرحله شامل؛ ۱. شکل‌گیری، ۲. ثبت، ۳. تداعی و ۴. انتقال را فراهم کرد. روش تحقیق حاضر از نوع توصیفی و تحلیلی (مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی) می‌باشد. در ابتدا با مطالعه متون مرتبط با هدف پژوهش، ابعاد و معیارهای لازم برای بررسی نقش منظر شهری در میزان ایجاد فضاهای خاطره انگیز شهری و همچنین عوامل مؤثر بر آن نیز شناسایی و چگونگی آن مورد کنکاش قرار می‌گیرد. در نهایت پس از تعیین مفاهیم، برای پژوهش‌های بعدی پیشنهاد به بررسی الگوی رفتاری و برداشت مشاهدات میدانی به صورت یک مثال را ارائه می‌دهیم تا پژوهشگران بعدی به توانند این مفاهیم را به عنوان چراغ راهی در پژوهش‌های آتی خود به عنوان معیار قرار دهند.

واژه‌های کلیدی: منظر شهری، خاطره انگیزی، فضای شهری

مقدمه

در گذشته فضای شهری نقش بسیار مهمی در زندگی فردی و جمعی مردم داشته است. به طوری که بسیاری از فعالیت‌های اجتماعی آنها از طریق تماس چهره به چهره امکان پذیر بود. فضاهایی که با انجام فعالیت‌های مختلف و روابط فی مابین آنها، سبب نقش بستن تصویر درون ذهنی و سپس خاطره شهری را سبب می‌گردید (ترکاشوند و دیگران، ۱۳۹۶). این نقش بستن درون ذهنی، خود می‌تواند منجر به شکل‌گیری تصویری به صورت خاطرات فردی یا جمعی از محیط را موجب شود. خاطراتی که ماهیتی اجتماعی و جمعی دارند و میزان نفوذ آن‌ها در فضاهای شهری به وسیله مفاهیمی مانند رخدادها و حوادث هستند که در ساختار ذهنی انسان‌ها شکل گرفته و شامل باورهای یک گروه در یک دوره گذشته و اهداف و آرمان‌ها برای آیندگان را رقم می‌زنند (لیم، ۲۰۰۰). حال با توجه به جایگاه و نقش منظر شهری در شناخت تجربه مردم یک جامعه با اقشار مختلف آن و درکی که از یک محیط شهری دارند را در فرآیند ذهنی از طریق ارتباط بین انسان و فضای پیرامون او، آن را معناپذیر کرده و سبب شکل‌گیری تصویرهای ذهنی و حس خاطره جمعی درون این حوزه را فراهم کرد. اما متأسفانه با نبود مطالعات مکفی و مرتبط با فضاهای شهری و اهمیت اجتناب ناپذیر آنها، ما را بر آن داشت که فضاهای خاطره ساز گذشته‌مان که به دست فراموشی سپرده شده‌اند را مورد توجه قرار دهیم (میان رودی و دیگران، ۱۳۹۶). حال در راستای توجه به فضاهای شهری باید به نقش منظر شهری نیز توجه بسزایی را قائل شویم. زیرا منظر وسیله ای برای پدیدار نمودن "محیط و شکل شهر" بوده و بستری مناسب، جهت نمود وقایع و رویدادها در شهرها را قلمداد می‌نماید. در حقیقت انسان‌ها با دیدن مناظر مختلف در شهرها و با گذر زمان، خاطرات را در ذهن خود نگه می‌دارند (بهشتی و دیگران، ۱۳۹۸). براین اساس تأثیر منظر شهری در جهت ارتقاء خاطره انگیزی در فضاهای شهری را به عنوان امری بی بدیل و حائز اهمیت تلقی می‌نماییم و به دنبال جوابی برای سؤالات زیر مشتاق می‌شویم؛

- ۱- منظر شهری چه نقشی را در ایجاد فضاهای خاطره انگیز شهری ایفا می‌کند؟
- ۲- عوامل مؤثر در ایجاد فضاهای خاطره انگیز شهری شامل چه مواردی می‌شود و چگونه ایجاد می‌شود؟

روش تحقیق

در پژوهش حاضر از روش توصیفی و تحلیلی برای نیل به اهداف و پاسخ به سؤالات تحقیق بهره برداری شده است. در ابتدا با مطالعه متون مرتبط با هدف پژوهش، ابعاد و معیارهای لازم برای بررسی نقش منظر شهری در میزان ایجاد فضاهای خاطره انگیزی شهری و همچنین عوامل مؤثر بر آن نیز شناسایی و چگونگی آن مورد کنکاش قرار می‌گیرد. در نهایت پس از تعیین مفاهیم، برای پژوهش‌های بعدی پیشنهاد به بررسی الگوی رفتاری و برداشت مشاهدات میدانی به صورت یک مثال را ارائه می‌دهیم تا پژوهشگران بعدی به توانند این مفاهیم را در پژوهش‌های آتی خود مورد بررسی و کنکاش قرار دهند.

پیشینه موضوع

(میرمقتدایی، ۱۳۸۸) در مقاله ای تحت عنوان معیارهای سنجش امکان شکل‌گیری، ثبت و انتقال خاطرات جمعی در شهر (با نمونه موردی شهر تهران) به این نتیجه رسیده بود که معیارهای غیرکالبدی شامل؛ ۱- امنیت اجتماعی - محیطی و وجود فضاهای عمومی در شهر و حفظ نام‌ها ۲- برگزاری مراسم و وقوع رویدادهای تاریخی ۳- نحوه انعکاس چهره شهر در ادبیات و سینما. در مقایسه با سایر معیارهای فرعی بیشترین امتیاز را داشته و از اهمیت بیشتری برخوردار است. همچنین وی، شهر تهران را با قابلیت‌های زیادی از جمله ویژگی‌های سیاسی و اجتماعی شهری که با شکل دهی و حفظ خاطرات جمعی، به دلیل تهدیدهای موجود ناشی از احساس ناامنی اجتماعی و محیطی، تخریب و بازسازی فضاهای عمومی و محلات مسکونی و تغییر دائمی محل سکونت مردم، حفظ و تداوم خاطرات جمعی را همیشه با مشکلاتی مواجه کرده و تهران را، بدون ردپایی از خاطرات گذشته در آن معنا می‌کند.

در ادامه (میان رودی و دیگران، ۱۳۹۶) و (عدالت و دیگران، ۱۳۹۶) در دو مقاله دیگر به ترتیب تحت عنوان، واکاوی مفهوم خاطره جمعی و بازیابی آن در فضاهای شهری با رویکرد نشانه شناسی (به همراه نمونه موردی میدان حسن آباد)، بررسی عوامل تأثیرگذار در تبدیل فضای اجتماعی به المان و نشانه شهری از منظر هویت و خاطره جمعی در شهر شیراز (نمونه موردی ارگ کریمخانی و دروازه قرآن) به این نتیجه رسیده بودند که برای شکل دادن به عرصه‌ای که برای شهروندان خاطره انگیز باشد به سنجش حس خاطره جمعی در محدوده میدان حسن آباد به وسیله الگویی برای برنامه ریز و طراحی شهری سعی در ارائه تطبیقی برای شاخصه های فضای شهری و ایجاد یکپارچگی، نشانه شناسی را به عنوان یک روش کارآمد در بازیابی خاطره انگیزی فضاهای شهری تشریح می‌کنند. همچنین تعاملی آگاهانه و همراه با دانش عمومی مردم با فضاهای شهری که موجب غنای ادراک فضا و درک مشترک مردم موجب شکل‌گیری تداوم خاطرات جمعی از محیط و احساس تعلق خاطر جمعی به محیط (به وسیله نشانه و المان شهری) و (ایجاد فضای اجتماعی و هویت مندی در فضا)، جامعه و توسعه هویت مندی را سبب خواهد شد.

در نهایت (فردوسی و دیگران، ۱۳۹۵) در مقاله ای تحت عنوان، بازطراحی بازار مبتنی بر قابلیت شکل‌گیری و ثبت خاطره جمعی به همراه نمونه موردی (بازار خان یزد) به این نتیجه رسیده بود که؛ حضورپذیری شرط شکل‌گیری خاطرات جمعی در قلمروهای اجتماعی، مفهومی کاملاً ذهنی را در بردارد. حال با تفاسیر موارد قبلی ما به تعریفی جامع و مانع از تمامی مؤلفه‌ها و عوامل تأثیرگذار بر میزان خاطره انگیزی فضای شهری پرداخته و در نهایت به صورت یک نمودار آن را به همراه (یک نمونه موردی) به صورت پیشنهاد برای پژوهشگران بعدی در پایان ذکر کردیم.

مبانی نظری
۱- مفهوم منظر

منظر در زبان انگلیسی به اشکال مختلفی مانند (۷ چشم انداز و ۸ منظره) در دوره‌های مختلف به کار می‌رفته است. این واژه به یک سیستم از فضاهای ساخته شده دست انسان‌ها بر روی زمین را رجوع می‌کند که ممکن است حتی به وسیله دیوار یا نرده متمایز نشده باشند اما دارای مرز باشند (سیف‌الدینی، ۱۳۹۱). آلمان‌ها آن را (۷ چشم انداز) و هلندی‌ها به (۸ منظره) به علاوه معادل‌هایی مانند (بستر^۱ - چشم انداز یا منظره^۲ - گذرگاه^۳ - کل و مجموعه^۴ - زمین^۵) به کار می‌بردند. اما همه اینها به طور یکسان مفهومی برابر با چشم‌انداز را ارائه نمی‌دهند. در فارسی و عربی ساده ترین تعریف منظر، آنچه‌ان که در لغت آمده، تصویری از طبیعت است.

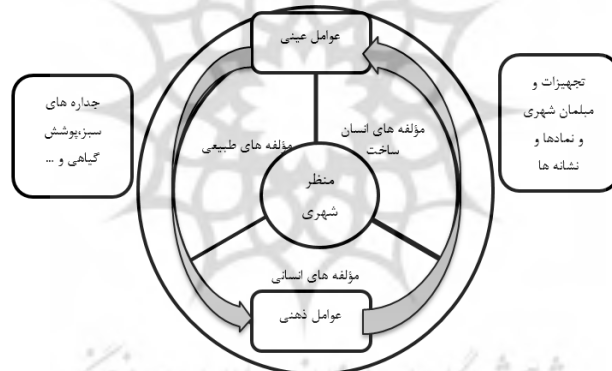
۱- Campage
 ۲- Landscape-LandSchaft-Landskap
 ۳- Passage
 ۴- Pays_r
 ۵- Terroi

در کلیت معنای لغوی آن، منظر واژه ای عربی محسوب می شود که به آنچه دیده می شود، اطلاق می گردد (منصوری، ۱۳۸۳). همچنین در علوم دیگر از جمله در علم شهرسازی مانند خود واژه شهرسازی، علی رغم آن که مفهوم قدیمی دارد، ولی از دیرباز با پیدایش و تکوین شهرها همواره ماهیتاً وجود داشته است تا اینکه در اواخر قرن نوزدهم با طراحی و اقدامات فردریک اولمستد پدر معماری منظر، در رابطه با شهرهای آمریکایی مطرح شد و کلید خورد. در علم جغرافیا نیز مفهوم چشم انداز یکی از موضوعات مطالعاتی مهمی بود که از قرن بیستم آغاز شد. برخی دیگر از جغرافی دانان طبیعت گرا، کلمه چشم انداز را برای بیان محدوده وسیعی از فضای بصری که خصوصیات فیزیکی و طبیعی آن به میزان زیادی همگن است به کار می بردند. لازم به ذکر است محدوده مورد نظر به طور انفرادی مورد بررسی قرار می گرفت. کارل ساور (۱۹۹۶) جغرافیدان برجسته آمریکایی با توجه به مفهوم چشم انداز در مکتب جغرافیایی آلمان آن را به عنوان محدوده ای مشخص و مجزا همراه با پیوند اشکال فیزیکی و فرهنگی در یک زمان تعریف می کند.

۲- منظر شهری

مفاهیم منظر شهری اولین بار توسط گوردن کالن (۱۹۶۱) در مجله "آرشیتهکچرال ریبو" عنوان شد. وی منظر هر شهر را پاسخی به رفتارهای انسانی، وضعیت آب و هوایی، فاکتورهای ایمنی و به بیانی دیگر مداخله های ماهرانه در چارچوب افزایش توانایی های محیط می دانست. وی معتقد بود، برداشت هر شخصی از منظر شهری متأثر از حس بینایی، حس مکان و محتوای طبیعی است که فرد در آن قرار می گیرد (محمودی، ۱۳۸۵). منظره به این خاطر مفید است که خاطرات و تجربیات ما را به یاد می آورد، یعنی همان عکس العمل های احساسی درونی که ظهور می کنند و قادرند افکار ما را برهم بزنند. این همان چیزهای ناخواسته ای است که ما با آن روبرو می شویم. زیرا به طور واضح برداشت ما از یک محیط، عکس العمل حسی می باشد و بدون خواست ما، خود به خود وجود می آید (چشمه قصابانی و دیگران، ۱۳۹۷). به بیانی دیگر مفهومی از شهر که توسط شهروندان و بر اساس تجربه ی آنها از مکان پدید می آید، پدیده ی سیالی که با شناخت تجربه ی ساکنان از فضای شهر شکل می گیرد و مهم ترین نقش آن فراهم آوردن امکان قرائت کلیت شهر به مثابه ی یک متن است.

مانند نظامی از نشانه ها که قادر به پیام رسانی در زمینه های گوناگون باشند و امکان قرائت و خوانش متن شهر و کشف یا تأویل معانی آن را فراهم آورند (سلطانی، ۱۳۸۸). همچنین دارای دو وجه اصلی بر اساس منبع دریافتی آن است؛ یکی منظر عینی و دیگری منظر شهری. منظر عینی بر اساس عناصر حسی و بصری به جمع آوری مجموعه ای از اطلاعات منبث شده از محرک های طبیعی اشاره دارد که ویژگی هایی، به شکلی قابل ترسیم و با قابلیت طراحی، در منظر شهری را تعریف می کنند و در ادبیات تخصصی همان "منظر شهر" نام دارد (شکل شماره ۱). مانند یک پیام رسان و راوی که آن را به صورت مشخص "سیمای شهر" می نامند تا ویژگی های جزئی منظر شهری را تعریف کند. در نهایت به طور اجمالی به ابعاد مطرح شده در باب منظر شهری از صاحب نظرانی در این عرصه، به طور مختصر در جدول (شماره ۱) ذکر می شود. (محمودی، ۱۳۸۵) (صبری، ۱۳۸۷) (گلکار، ۱۳۸۵) (احمدی، ۱۳۹۲)

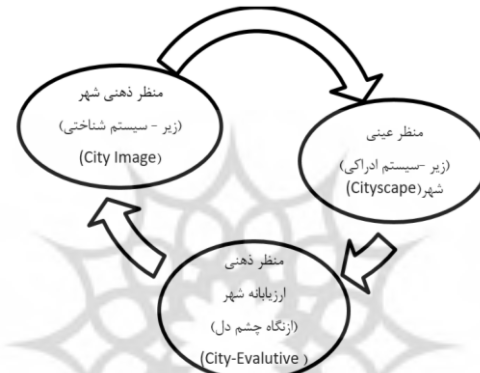
شکل ۱- منظر شهری (ماخذ: نگارندگان، ۱۳۹۹)

جدول ۱- منظر شهری (ماخذ: نگارندگان، ۱۳۹۹)

اندیشمندان	ابعاد منظر شهری مطرح شده
لینچ، ۱۹۶۰	ادراکی، فیزیکی، عملکردی
کالن، ۱۹۶۱	بصری و ساختاری
شریفیان طحانی، ۲۰۰۱	عوامل طبیعی، عوامل مصنوعی
اسواقیلد، ۲۰۰۵	عوامل عینی، عوامل ذهنی
پاکزاد، ۲۰۰۵	فرم، عملکرد، معنا
گلکار، ۲۰۰۶	عوامل عینی، عوامل ذهنی و عوامل عاطفی
محمودی، ۲۰۰۶	پایداری، هویت، زیبایی، وحدت
عبدالله خان، ۲۰۰۶	بصری، کالبدی، فضایی، فعالیت، هویتی، محیطی
رضازاده، ۲۰۰۷	بصری، عملکردی، معنایی
بهبزادفر، ۲۰۰۸	عوامل کالبدی، عوامل غیر کالبدی، فعالیت های انسانی
منصوری، ۲۰۰۹، کریمی مشاور، ۲۰۱۰	زیبایی شناختی، فرهنگی، عملکردی، هویتی
فرهودی و تیموری، ۲۰۱۰	عوامل طبیعی و عوامل مصنوعی
کیانی و سالاری، سرداری، ۲۰۱۱	کالبدی، بصری، فرهنگی
فیضی و اسدپور، ۲۰۱۳	عینی (عوامل طبیعی و مصنوعی) ذهنی (رویدادهای فرهنگی، حوادث تاریخی، خاطرات و تعاملات انسانی)

۳- فرآیند شکل‌گیری منظر شهری

در فرآیند شکل‌گیری سیستم منظر شهری برای ایهام زدایی از مفهوم منظر شهری و دیگر مفاهیم مرتبط با آن لازم است، جایگاه این مفهوم را در فرآیند تعامل میان انسان با محیط تشریح کرد. مدل ذهنی که ابتدا؛ در مرحله اول توسط فرد مورد ادراک^۶ قرار می‌گیرد و اصول تعامل در این مرحله به ادراک می‌رسد، که از آن با لفظ منظر شهری نام برده شده و از اصطلاح منظر عینی شهر^۷ یاد می‌شود. در مرحله دوم محیط شهری توسط فرد مورد شناخت^۸ قرار می‌گیرد. در این مرحله ذهن فرد، بر اساس داده‌های محیطی، طرح‌واره‌های ذهنی و تجارب و خاطرات قبلی، تصویری از محیط ساخته و معنای معینی را به محیط الصاق می‌کند. محصولی در تعامل میان محیط شهری و ذهن فرد، به پدیده‌ای که با لفظ منظر ذهنی^۹ نام می‌گیرد، سپس در مرحله سوم، شهر در ذهن فرد بر اساس شناختی که از محیط به دست آورده و بر مبنای فرآیندهای تأثری و ارزیابانه نسبت به محیط، واکنش عاطفی مثبت و یا منفی پیدا می‌کند. در ادامه به صورت (شکل ۲) می‌توان کلیت این مقوله را به طور اختصار مشاهده نمود. محصولی شامل محیط شهری و ذهن ارزیابانه فرد، پدیده‌ای است که از آن با اصطلاح "جک‌نسر" به نام «منظر ذهنی-ارزیابانه شهر^{۱۰}» نام می‌برند. نهایتاً در مرحله چهارم از تعامل میان محیط شهری و انسان، فرد بر مبنای محتویات منظر ذهنی ارزیابانه خود که نشان دهنده احتمال رویدادهای محتمل الوقوع در محل می‌باشد، به رفتار معینی سرانجام می‌شود. از بررسی رابطه میان محیط شهری و انسان می‌توان نتیجه گرفت که منظر شهری یک سیستم است که از تلفیق سه زیر سیستم منظر عینی شهر، منظر ذهنی شهر و منظر ذهنی-ارزیابانه شهر شکل می‌گیرد. به عبارت دیگر تنها از تعامل میان این سه زیر سیستم است که مفهوم منظر شهری به مثابه یک کلیت شکل می‌گیرد در واقع محصولی که تلفیقی از سه نگاه است؛ ۱- نگاه چشم سر که محصول آن منظر عینی شهر است. ۲- نگاه چشم ذهن که محصول آن از منظر ذهنی شهر می‌باشد و نهایتاً ۳- نگاه با چشم دل که محصول آن منظر ذهنی-ارزیابانه شهر است. همچنین فهم منظر شهری به مثابه یک سیستم مانع از تقلیل چنین پدیده متکثری به یکی از جزء سیستم‌های آن تبدیل می‌گردد (کمیلی و دیگران، ۱۳۹۵).

شکل ۲- منظر شهری (ماخذ: نگارندگان، ۱۳۹۹)

۴- انواع منظر شهری

منظر شهری در حالت کلی در سه مقیاس قابل بررسی است؛

۴-۱ مقیاس کلان

در این مقیاس عواملی همچون جغرافیای شهری (توپوگرافی، گونه‌ابنیه، وجود جنگل و رودخانه)، شکل شهر (که حاصل رشد شهر در گذر زمان و دانه بندی و اندام و فرم آن است)، پهنه‌های متمایز مانند (وجود دریاچه‌ها یا عناصر کالبدی همچون پادگان‌ها و فرودگاه‌ها)، نقاط و نشانه‌های مهم شهری، راه‌ها و لبه‌های اصلی شهر که در شکل‌گیری منظر شهری دخیل می‌باشند. از این پنج عامل دو عامل اول مربوط به زمینه و متن می‌باشند و سه عامل دیگر به شکل، صفحه، نقطه و خط در منظر شهری نمود می‌یابند. در این سطح عوامل دیگری چون شرایط اجتماعی نظیر نحوه قشربندی اجتماعی، میزان و نحوه حضور مردم در شهر، باورها و اعتقادات آنان در منظر شهری، به ویژه در شکل شهر و نشانه‌ها و راه‌ها (زمینه، متن، نقطه و خطوط) تأثیر به‌سزایی را دربر خواهند داشت.

۴-۲ مقیاس میانی

در این مقیاس عواملی همچون وضعیت و نحوه ترکیب بلوک‌های ساختمانی، وضعیت معابر، نحوه استقرار توده‌های ساختمانی، میزان سطح اشغال، تراکم و ارتفاع ابنیه، شیوه و سبک ساختمانی، وضعیت پوشش گیاهی (توده‌های درختان و بوته‌ها)، فعالیت‌های غالب انسانی (حضور و حرکت مردم در شهر) از جمله عوامل تأثیرگذار بر منظر شهری می‌باشند (محمودی، ۱۳۸۵) (معروفی و دیگران، ۱۳۹۳).

۴-۳ مقیاس خرد

در این مقیاس نیز عواملی همچون سبک و طرح معماری ابنیه، وضعیت زمین (پایده‌روها، سواره‌روها، باغچه‌ها، فضاهای باز، کانال‌ها، رودخانه‌ها، جوی‌ها) وضعیت مصالح شامل (نوع، کیفیت، جنس، رنگ و بافت)، وضعیت الحاقات جانبی (بالکن‌ها، تأسیسات و مبلمان شهری) تیرهای چراغ برق، دکه‌های تلفن، سطوح زباله، نیمکت‌ها، پوشش گیاهی (درختان، درختچه‌ها، بوته‌ها به صورت مجزا یا کنار هم و نوع و رنگ پوشش گیاهی) از عوامل مهم و تأثیرگذار بر منظر شهری می‌باشند (محمودی و دیگران، ۱۳۸۵). همچنین اجزا و عناصر تشکیل‌دهنده کالبد و فرم فضاهای شهری به نوعی عناصر منظر شهری، شامل موارد منظر شهری می‌باشند (محمودی و دیگران، ۱۳۸۵).

۶- perception
۷- City Image
۸- Cognition
۹- Cityscape
۱۰- City-Evaluative

منظر شهری می‌باشند (محمودی و دیگران، ۱۳۸۵). همچنین اجزا و عناصر تشکیل دهنده کالبد و فرم فضاهای شهری به نوعی عناصر منظر شهری، شامل موارد بعدی زیر می‌باشند (پاکزاد، ۱۳۸۶).

۱-۴-۳ **کف**: سطوح کف معمولاً کاربردهایی نظیر سطح زمین را دارند و از عناصر محدودکننده زیرین فضا محسوب می‌شوند و اغلب به صورت افقی هستند. این سطوح می‌توانند یک دست یا به صورت پله بوده و با امکان محدودیت تغییر در آن، بسیار محسوس است.

۲-۴-۳ **بدنه**: بدنه‌ها عناصر عمودی محدودکننده فضا هستند. در بسیاری از فضاهای شهری عناصر عمودی تعریف‌کننده فضا، شامل درختان، ردیف نرده‌ها و ردیف ستون‌ها را شامل می‌شوند.

۳-۴-۳ **سقف**: سقف‌ها دومین عنصر افقی محدودکننده فضاها هستند. در بسیاری از فضاهای شهری سقف وجود ندارد و آسمان نقش سقف را برای این فضاها ایفا می‌کند.

۴-۴-۳ **عناصر (اجزاء) مستقر در فضا**: این عناصر در داخل فضا قرار داشته و بخشی از فضا را اشغال می‌کنند. عناصری مانند درختان، نیمکت و آبنماها که می‌توان این عناصر را به دو دسته (۱) اثاثه شهری و (۲) عناصر سبز، دسته بندی کرد.

۱-۴-۴-۳ **اثاثه شهری**: آن دسته از عناصری که برای جوابگویی نیاز افراد استفاده‌کننده از فضا به آن اضافه شده‌اند و موجب افزایش ایمنی، آسایش و یا برای زیبایی در محیط نصب یا ساخته شده و عناصری مانند، نیمکت یا سکو یا آلاچیق، تابلوهای تعیین جهت و راهنما، وسایل بازی کودکان، تندیس و مجسمه‌ها، سرویس بهداشتی آب‌خوری‌ها، دکه‌های فروش و نگهداری، چراغ و وسایل روشنایی، نرده و حصار جهت حفاظت و تفکیک فضاها را شامل می‌شوند.

۲-۴-۴-۳ **پوشش گیاهی (عناصر سبز)**: این عناصر به لحاظ ویژگی‌های طبیعی دارای فرم، حالت، رنگ، تناسب و ابعاد متغیری می‌باشند و به دلیل تغییر در زمان‌های متفاوت، تأثیرات متنوعی روی فضا دارند مانند، مسیر سبز (پوشش گیاهی نواری)، سطح سبز (باغچه‌ها)، نقاط سبز (مانند درختان) که دیده می‌شوند و شامل درختان و درختچه‌ها، بوته‌ها، چمن، گل و گیاهان رونده را شامل می‌شوند (پاکزاد، ۱۳۸۶).

۵- خاطره‌انگیزی

۱-۵-۵ تعریف خاطره

واژه خاطره در لغتنامه دهخدا به صورت زیر تعریف شده است: "اموری که بر شخص گذشته باشد و آثاری از آن در ذهن شخص مانده باشد مانند، گذشته‌های آدمی یا وقایعی که در گذشته شخص، آن را دیده یا شنیده باشد. دیده‌های گذشته یا شنیده‌های گذشته" (دهخدا، ۱۳۴۵). همچنین لغتنامه آکسفورد، خاطره را به شکل زیر تعریف کرده است: "قدرت انباشت اطلاعات در ذهن خودآگاه و توانایی به یادآوردن آنها به صورت ارادی؛ ذخیره تجارب گذشته برای کاربرد در آینده همچنین در لغتنامه لانگمن به توانایی فرد در به خاطر آوردن اشیاء، مکان‌ها و تجربه‌ها بدن یاد می‌شود. در لغتنامه ویستر، توانایی و یا روند یادآوری یا بازتولید آنچه آموخته شده و یا به خاطر سپرده شده خصوصاً از طریق ساز و کارهای تداعی معانی، نیز تعریف شده است (میان‌رودی، ۱۳۹۶).

همچنین در هر دو تعریف فوق‌الذکر به وجود وقایع یا تجارب اشاره شده است. به تعبیر دیگر، ابتدا واقعه یا حادثه رخ می‌دهد و سبب می‌گردد تا خاطره شکل بگیرد. خاطره هیچ‌گاه بی‌واقعه در خیال نقش نمی‌بندد و آن زمان که واقعه یا حادثه پایان می‌پذیرد و روزها از آن می‌گذرد، آنچه در ذهن باقی می‌ماند، فضایی است که واقعه یا حادثه در آن رخ داده است. خاطره‌ها، مرجع انسان در تفکر به زندگی خویش هستند. زندگی انسان در محدوده‌ای مطرح می‌گردد که خاطره‌ها در آن شکل گرفته باشند و خاطره، بدون واقعه معنی ندارد (حبیبی، ۱۳۷۸). خاطره‌ها به زندگی ما معنی داده و ابعاد زمانی و فضایی زندگی ما را جهت دار می‌کنند هر اندازه تعداد افراد درگیر در واقعه بیشتر باشد، اهمیت آن افزایش می‌یابد. اشیاء و فضاهای جا مانده از واقعه نیز دارای ارزش خواهند شد. گاه از یک خاطره فقط اسامی و نام‌ها باقی می‌مانند، مانند بسیاری از فضاهای شهری امروز که نام‌شان یادآور خاطرات گذشته تاریخی آنها است. بدین ترتیب، فرآیند شکل‌گیری خاطره به صورت (واقعه/خاطره و عناصری مانند اشیاء، مکان‌ها، نام‌ها/یادآوری و تداعی خاطره) به صورت (شکل ۴) می‌تواند شامل شود (میرمقتدایی، ۱۳۸۸).

شکل ۴- روند شکل‌گیری خاطره (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۹)

۲-۵-۵ خاطره جمعی

خاطره ممکن است جمعی یا فردی باشد. هر چه تعداد افرادی که قادر به یادآوری خاطره هستند، افزایش یابد، خاطره از قلمرو فردی خارج می‌شود و به حوزه جمعی وارد می‌شود. واژه خاطره جمعی برای اولین بار توسط "موریس هالبواکس"، به معنای خاطراتی بود که گروهی از انسان‌ها در آن سهیم بوده و آن را به دیگران انتقال داده و در شکل‌گیری آن دخالت داشتند (اسماعیلیان و دیگران، ۱۳۹۲). همچنین وی در این مطالعه بر ماهیت اجتماعی خاطره تأکید دارد و دلایل اجتماعی بودن خاطره را به شرح ذیل اعلام می‌کند: ۱- خاطره دارای محتوای اجتماعی است، زیرا اغلب خاطرات یک فرد (شامل خاطرات دوران مختلف زندگی یک انسان و اعتقادات، سنت‌ها، عادات طبقاتی و باورها)، در حضور دیگران و در محل زندگی جمعی شکل گرفته‌اند. ۲- برای به یاد آوردن و گرمای داشتن خاطرات از نقاط مرجع زمانی و مکانی استفاده می‌شود که جنبه اجتماعی دارند. مانند روزهای سال و مراسم و سنت‌های مربوط به آن. همچنین آنچه در این مورد به یاد می‌آید به تجارب شخصی فرد بستگی ندارد، بلکه به سنت‌های شفاهی، نقل‌روایت‌ها و انگیزه شخصی و کشف وقایع گذشته مربوط می‌شوند. ۳- انسان‌ها خاطرات را در کنار هم و با هم به یاد می‌آورند. به همین دلیل خاطره جمعی را خاطره اجتماعی نیز می‌نامند. همچنین در تکمیل این سخن نیز، گیسن معتقد است که خاطره جمعی هم برای فرد و هم برای جامعه به صورت یک نقشه زمانی ایجاد شده که یک جامعه را از طریق زمان یا فضا به هم پیوند می‌دهد (کومله، ۱۳۸۸) (ترکاشوند و دیگران، ۱۳۹۶) (میرمقتدایی، ۱۳۸۸).

۳-۵ مراحل شکل گیری و ثبت خاطره جمعی

در فرآیند شکل گیری خاطره‌ها، فضاها و مکان‌ها نقش مؤثری را ایفا می‌کنند. دل‌بستگی مکانی، معنایی است که ما در محلی که با آن آشنایی کامل داریم پیدا می‌کنیم. پس می‌توان، ارتباط هویت مکانی را با محیط فیزیکی، امری مهم قلمداد نمود (مرتضایی، ۱۳۸۲). در تعریف خاطرات، دریافت‌های انسانی از مسیر دریافت‌های حسی (همان کانال طبیعی حواس) صورت می‌پذیرد (کمری، ۱۳۸۶). پس از کسب اطلاعات، ابعاد فیزیکی و اجتماعی به وسیله کانال‌های حسی، اطلاعات در رشته‌های عصبی به جریان می‌افتند و در مرکز عصبی مغز، تحت تأثیر محفوظات قبلی به ادراک در می‌آیند (پاکزاد، ۱۳۸۵). به عبارتی ادراک شامل جمع آوری سازماندهی و فهم اطلاعات محیطی را شامل می‌شود. بر اساس مدل پیشنهادی «دانکه اپلیارد»، مؤلفه‌های گوناگون کیفیت طراحی شهری، بر اساس پاسخگویی به حالات ادراکی مختلف انسان، سازماندهی و طبقه بندی می‌شوند. وی، واکنش‌های ادراکی «انسان» در برابر «محیط» را به سه حالت تفکیک می‌کند:

- ۱- حالت‌های «واکنشی-عاطفی»، ۲- حالت‌های «عملیاتی» و ۳- حالت‌های «استنباطی».

نکته مهم اینجا معنا پیدا می‌کند که، این اطلاعات نه تنها در همین مرحله باقی نمانده و مورد پردازش قرار می‌گیرند، بلکه این پردازش توسط ذهن صورت گرفته و محصول آن، همان تصاویر ذهنی اشخاص است (قاسمی اصفهانی، ۱۳۸۳). تصویرهایی برآمده از محیط که نتیجه تجربیات شخصی از محیط به همراه سیستم ارزشی هر شخص، نقش عمده‌ای به عنوان فیلتری برای درک محرکات محیطی ایفا می‌کند. در این فیلتر کردن علاوه بر تجارب و ارزش‌های شخصی (نظیر عوامل شخصیتی، روحی، علایق روانی، موقعیت‌ها)، ارزش‌های نیمه جمعی (چون ارزش‌های خانوادگی و ارزش‌های گروهی)، ارزش‌های جمعی همچون (سابقه اجتماعی، فرهنگی، تاریخی غنی و ملی-مذهبی) که در حافظه، خاطرات و یاد‌های قبلی وجود دارند؛ نقش مؤثری ایفا خواهند کرد. نام این فیلتر را می‌توان «زمینه ارزشی» خواند که خود شامل ارزش‌های فطری و ارزش‌های غیر فطری است. همچنین طبق مطالعات روانشناسان، مراحل و انواع هنجارهای سازماندهی شده از قوانین به صورت گسترده وسیعی برای شکل دادن و یادآوری خاطرات را شامل می‌شوند. اما این مطالعات موجب یادآوری به صورت کلیتی بر اساس مفاهیم اجتماعی-فرهنگی مربوط می‌شود و به کار بستن آنها مستلزم به کاربردن هنجارها را در پی خواهد داشت. چشم اندازی که موجب ساختن خاطرات جمعی می‌شود که از وقایع و مستلزمات هنجاری و به یادآوری یا رجوع به گذشته، در گروه‌ها را به اشتراک می‌گذاشته است. این یادآوری به وسیله بناهای یادمانی یا یادبودی، اعتقادات مردمان یک سرزمین و موزه‌ها، عبرت اندوزی از تاریخ یا رجوع به گذشته (انفجار اتمی ناکازاکی ۱۹۹۱) را شامل می‌شود (جیمز، ۲۰۰۸).

۳-۵ مرحله ثبت خاطره جمعی

تصویری که از محیط در ذهن شخص به وجود می‌آید، حاصل به اشتراک گذاری عناصر و ادراکات محیط و انسان است. محیط، خود را به شخص عرضه می‌دارد و انسان با توجه به حالات روحی، خاطرات و تجارب خود، آنچه در محیط می‌بیند را تجزیه تحلیل کرده و بخش‌ها و عناصری خاص را بر اساس درجه اهمیت و تأثیرگذاری بر او، انتخاب کرده و به یاد می‌سپارد (پورجعفر، ۱۳۸۹). صاحب نظران از مرحله ورود اطلاعات به ذهن شخص تا مرحله ثبت را طی چهار بعد همزمان بیان می‌کنند: ۱- بعد شناختی: شامل فکر کردن در مورد محرک طبیعی، سازمان دادن و ذخیره اطلاعات. ۲- بعد احساسی: شامل احساسات که بر درک محیطی ما اثر گذاشته و در مقابل آن درک از محیط نیز بر احساسات ما تأثیر می‌گذارند. ۳- بعد تفسیری: شامل معانی و مفاهیمی است که از محیط به دست می‌آیند. ۴- بعد ارزش گذاری شامل ارزش‌ها و ترجیحاتی است که خوبی و بدی‌ها را تشکیل می‌دهند (کرمونا و همکاران، ۱۳۹۱).

هرزبرگر (۱۹۹۴) می‌نویسد؛ دو سطح عمده برای معنا وجود دارد؛ یکی معنای نمایشی و دومی معنای پاسخی. حال مورد اول مربوط به معنای نمایشی بوده که شامل دو دسته می‌شود؛ معنای ارائه‌ای (یا معنای ظاهری) و معنای ارجاعی. مورد دوم نیز معنای پاسخی خود شامل سه دسته می‌شود؛ ۱- معنای عاطفی، ۲- معنای ارزیابی کننده و ۳- معنای تجویزی که این مراتب سلسله وار را تشکیل می‌دهند. ابتدا معنای نمایشی به صورت معنای ارائه‌ای و ارجاعی شکل می‌گیرد. معنای ارائه‌ای خود شامل صفت‌ها از قبیل شکل، فرم، موقعیت، نسبت به خود یا عناصر دیگر و رنگ‌ها را شامل می‌شوند. معنای ارجاعی نیز به عبارتی نقاط مرجع را در بر می‌گیرد و با توجه به شکافتن لایه‌های مختلف معنا می‌توان گفت، مجموعه اطلاعات در ذهن با کمک خاطرات و تجربیات فرد دارای معنا می‌شود و در همین مرحله است که عینیت برای شخص نسبت به آن احساس خاصی پیدا می‌کند و این احساس خاص در هر تجربه فرد متفاوت بوده و برای به حافظه سپردن موارد محیطی فراهم می‌شود (تقوایی، ۱۳۹۰) (قاسمی اصفهانی، ۱۳۸۳) (فردوسی، و دیگران، ۱۳۹۵).

۳-۵ جمع بندی مرحله شکل گیری و ثبت خاطره جمعی

در مراحل شکل گیری و ثبت خاطره جمعی ابعادی نیز در این مراحل نقش کلیدی دارند. شروع یکی از این ابعاد به معنای آغاز دیگری نیست بلکه آنها نسبت به یکدیگر همپوشانی زمانی دارند. به عبارتی مرز زمانی و مرحله‌ای مشخصی برایشان تعریف نمی‌شود. اما با در نظر گرفتن ویژگی هر بعد و هر مرحله می‌توان برای مراحل و ابعاد نیز همپوشانی فعالیتی و زمانی قائل شد. در راستای تلفیق ابعاد و مراحل با توجه به آنچه بررسی شد، این مراحل نیز دستخوش تغییرات اندکی می‌شوند اما کلیات و سلسله مراتب حفظ می‌شوند (فردوسی، و دیگران، ۱۳۹۵).

۳-۵ معیارهای تأثیرگذار بر مرحله ثبت و شکل گیری خاطره جمعی

معیارهای تأثیرگذار به «امکان شکل گیری» و «امکان ثبت» خاطره جمعی را به دو بخش «ساختار فضایی-کالبدی»، «ساختار اجتماعی-سیاسی» تقسیم می‌کند (میرمقتدایی، ۱۳۸۸). وی معیارهای تأثیرگذار در «امکان شکل گیری خاطره جمعی» را مربوط به ۱- ساختار اجتماعی و سیاسی شهر را امنیت اجتماعی و محیطی، تنوع قومی، طبقات اجتماعی، وقوع رویدادهای تاریخی و برگزاری مراسم می‌داند. حال این معیارهای مربوط به حالت اول را ساختار فضایی و کالبدی شهر با وجود انواع فضاهای عمومی و پاتوق‌ها را شامل شده و حفظ بناهای تاریخی، محلات شهر، احداث یادمان‌های شهری، حفظ نام‌ها و اسامی را امری مهم در این عرصه می‌داند. در ادامه معیارهای تأثیرگذار بر «امکان ثبت خاطره جمعی» مرتبط با حالت دوم، ساختار اجتماعی سیاسی شهر را ثبات و تداوم سکونت، تعلق مکان و جایگاه شهر-یا فضا- در ادبیات و سینما معرفی می‌کند؛ همچنین وی به نقل از هالیواکس، اجتماع پذیر بودن یک فضا را ارتباط چهره به چهره انسانی در دوران اجتماعی شهری، آن هم در کالبدی سازمان یافته که باعث نقش بستن خاطراتی فراموش نشدنی در اذهان عمومی را موجب می‌شود (حبیبی، ۱۳۷۹). ۲- حس تعلق به مکان (حبیبی، ۱۳۸۷) ۳- سرزندگی مکانی (سلطانی و دیگران، ۱۳۹۲) که مانند احساس تعلق مردم به مکان‌ها، به طور منظم در مدت طولانی از آنها استفاده کنند (جلیلی، ۱۳۸۴). همچنین می‌توان از مباحث فوق این نتیجه را گرفت که پایداری فضایی، در ثبت خاطره جمعی قدمتی طولانی داشته، زیرا شکل گیری خاطره‌ها و انباشت حد معینی از آنها در طول زمان، لازمه شکل گیری و ثبت خاطره است. در گذر زمان و حضور نسل‌های مختلف از انسان‌ها در یک فضا، روحی در آن نقش بسته و آن را از فضاهای دیگر متمایز می‌کند. هرچه قدمت این فضا بیشتر باشد، این روح بیشتر حس خواهد شد (فردوسی و دیگران، ۱۳۹۵).

۶- فضای شهری

فضاهای شهری یکی از عناصر ساخت فضایی و هویت بخش شهر است که همراه با تاریخ یک ملت در ادوار مختلف به وجود می آید، شکل می گیرد و دگرگون می شوند. عنصری که فعالیتهای مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و یا سیاسی همواره در آن جریان داشته است و همیشه با قلب تاریخ شهر می پیوسته و سرگذشت شهر را رقم می زده است. در گذشته هم این فضاها نقش بسیار مهمی در زندگی فردی، خانوادگی، محلی و شهری مردم داشته و بسیاری از فعالیت های عمومی، جمعی و گروهی در آنها جریان می یافت. به این ترتیب بخشی از فعالیت های اجتماعی، گذران اوقات فراغت و تبادل اطلاعات و تجربیات از طریق تماس های چهره به چهره صورت می پذیرفت و فضاهایی که «عم از کوچه ها، خیابان ها، دروازه ها» را شامل شده و بستر شکل گیری خاطره ها بوده اند (عدالت و دیگران، ۱۳۹۶)

۶-۱ فضای شهری و خاطره انگیز بودن آن

والتر بنیامین شهر را کتابی حماسی می خواند که خوانشی از پرسه زنی (فلانور^{۱۱}) یک انسان در شهر با لایه های متعددی از گذشته در مقابل دیدگان شهروندان قرار می گرفت. همچنین مامفورد در ارتباط میان زمان و فضای شهری تأکید می کند. شهرهایی که محصول زمان بوده و چون قالبی در آن، حیات متمدنی انسان در آنها منجمد می شود. در این میان نه تنها یادبودها و ساختمان ها، بلکه رفتارهای اجتماعی، سنت ها و رسومات و فعالیت های شاخص نیز می توانند در محیط شهری باقی مانده و مشاهده شوند. در نهایت آلدو روسی هم شهر را، یک پایگانی از خاطرات شخصی و جمعی می داند که پیشامدهای انسانی در لایه های مختلف در آن ثبت می شوند. وقتی از شهر صحبت می شود، جای جای شهر مملو از فضاهایی است که صور خیالی شهروندان در آن ها نقش بسته است. در واقع خاطره به حال آوردن گذشته یا تجربه ای مشترک است و خیال به عنوان عاملی در ایجاد خاطره ای جدید، زمانی شکل می گیرد که فضای آن جاری باشد. مانند زندگی روزانه مردم (زندگی روزمره^{۱۲}) و ساکنان یک شهر که گستره ای از ارتباطات، تعاملات اجتماعی و فعالیت ها را در قالبی از فضاهای ساخته شده شامل می شوند (سلطانی و دیگران، ۱۳۹۲).

۷- عوامل تأثیرگذار بر خاطره انگیزی فضای شهری

۷-۱ امکان شکل گیری رویدادها و تعاملات اجتماعی

همانطور که اشاره شد، خاطره پس از پیدایش واقعه در ذهن ساکنان شکل می گیرد. شهری که بستر مناسبی برای وقوع رویداد و تعامل اجتماعی باشد، پتانسیلی را به عنوان انباشتی از لایه های مختلف خاطرات جمعی در بر خواهد داشت. این بستر هم از جنبه اجتماعی و سیاسی و هم از جنبه کالبدی و فضایی باید شرایط لازم را دارا باشد. عواملی مانند امنیت اجتماعی، تنوع قومی، سوابق تاریخی، مراسم و جشن ها، معرف پتانسیل های اجتماعی - سیاسی شهرها را شامل می شوند وجود فضاهای عمومی مناسب و فعال مانند پاتوق ها و مراکز محلات، پتانسیل کالبدی - فضایی لازمی را برای شکل گیری رویدادهای جمعی نشان می دهند (میرمقتدایی، ۱۳۸۸).

۷-۱-۱ امنیت اجتماعی

امنیت اجتماعی مقوله ای است که افراد و دولت به همراه یکدیگر در تأمین آن سهیم و شریک هستند و از این رو به تدریج و همگام به عنوان عضوی غیرقابل تفکیک شده دولت و جامعه از یکدیگر در همین حالت در خصوص ناامنی آن نیز معنا پیدا می کنند. همچنین این مقوله به بقایای گروه های اجتماعی توجه دارد که به جهت اشتراک اعضای آن در اندیشه، احساس و اعمال، کلیت یکپارچه ای را تشکیل داده که از آن به عنوان هویت یاد می شود. نقش هویت سازی که برای اعضای خویش به عنوان یک مرجع برای گروه ها و دسته های اجتماعی به جهت داشتن احساس اندیشه و عمل مشترک میان اعضای شان، کلیتی منحصر به فردی را تشکیل داده و به عنوان «ما» خود را منتسب می دانند، مانند ما عربها، ما کردها (نودنیا، ۱۳۸۲). در ادامه تعاریفی من باب این مقوله در قالب (جدول ۲) شامل نظریات صاحب نظرانی به صورت مختصر ارائه شده است.

جدول ۲- امنیت اجتماعی (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۹) (بنی فاطمه و دیگران، ۱۳۹۰)

تعاریف	نظریه پردازان خارجی
یک مفهوم فرضی برای هر جمع انسانی به کار برده می شود که قابلیت حفظ شرایط قابل پذیرش داخلی را برای تکامل الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، انجمن ها، مذهب، هویت ملی و رسوم به کار برده می شود.	(مالر، نودنیا، ۱۳۸۸)
حفظ مجموعه ویژگی هایی را ارجاع می دهد که بر مبنای آن افراد خود را عضو یک گروه خاص اجتماعی تلقی می نمایند.	(بوزان، ۲۰۰۰، ۱۳۸۹)
توانمندی جامعه برای مراقبت از خصوصیات و ویژگی های بنیادین خود در شرایط تغییر و تهدیدات عینی را شامل می شود. همچنین ارتباط این توانمندی با حفظ هویت و معطوف به آن را به عنوان امری مهم می دانند.	(ووبر، کلاهیجان، ۱۳۸۴)
از نظر وی طبق نظریه آنارشی اجتماعی بیلی، مسائل جامعه در سطوح متفاوت اعم از (فرد، گروه، سازمان، اجتماع، جامعه، سیستم فراملی) مورد تحلیل قرار گرفته و وی انحراف شامل (شکال متنوع جرم، آسیب های اجتماعی و انواع حوادث طبیعی و فنی متنوع) را مهم می داند.	(میتار، ۱۹۹۶)
او امنیت را مقابله یا به حداقل رساندن با یک رشته خطرهای خاص و نوعی مصنوعیت معرفی می کند و تعادل بین اعتماد و مخاطره را موجب تشکیل امنیت می داند. به گونه ای که هرگاه دوطرف این ترازو یا تعادل بهم به خورد، موقعیت هر کدام مغشوش می شود. حال این وجود امنیت یا امنیت وجودی در واقع در اختیار داشتن سطح ناخودآگاه عملی برای پاسخ به تمامی پرسش های بطنی هر فرد یا نوعی ماندگاری در تشخیص یافتن هویتی و محیط اجتماعی و مادی کنش های اطرافیان خود را شامل می شود.	(گیدنز، ۱۳۷۷)
نوعی توانایی جامعه برای تداوم بخشیدن به ویژگی (سیاسی-فرهنگی) بنیادین خود که با تأمین آزادی و به کارگیری مکانیزم های سازگاری از ایجاد اختلاف میان گروه ها جلوگیری کرده و شرایط امن را برای آنان در کنار یکدیگر در جامعه تضمین می نماید.	(ماندل، ۱۳۷۹)

۷-۱-۲ تنوع قومی

از مشهودترین شاخص های تنوع اجتماعی را می توان، تغییر در ترکیب قومی نام برد. همچون کشوری مانند آمریکا که تنوع اجتماعی، اغلب مترادف با عضویت در گروه های قومی به کار می رود. اما تعمیم آن به تمامی انواع تمایزات اجتماعی به طور وسیعی پذیرفته شده است. پژوهشگران دیگری نیز در کنار تنوع قومی آن را

۱۱- Flaneur

۱۲- Everyday-Life

این گونه تعریف کرده اند؛ گروه های انحصاری که در آنها هیچ یک از قومیت ها به تنهایی از هشتاد درصد جمعیت فراتر نرود. (خوراسگانی و دیگران. ۱۳۹۰) همچنین قومیت یا هویت قومی نیز به طور کلی از یک یا چند عامل تشریحی مانند دین، مذهب، نژاد، زبان و ... تشکیل می شود. این عوامل سبب می شود تا فرد برای برقراری رابطه با دیگر افراد همان قوم یا گروه از آن عوامل استفاده کنند. در این میان از عوامل تشکیل دهنده هویت قومی، زبان اهمیت ویژه ای را دارا است. هرچند عامل دینی یا منطقه ای نیز در خدمت شکل هویت قومی، نمی توان نادیده گرفته شود، زیرا زبان باعث ارتباط با جامعه ی بزرگتر و آشنا شدن با فرهنگ و افراد اکثریت آن را موجب خواهد شد (خوراسگانی و دیگران. ۱۳۹۰).

۳-۱-۷ سوابق تاریخی شهر ایرانی

شهر ایرانی تا پیش از رشد روابط سرمایه داری و آغاز دوران نوسازی نوین، متأثر از مؤلفه هایی همچون محیط، فرهنگ، اقتصاد و دین، دارای ساختار کالبدی و عناصر مشخصی بود که مرکز شهر به مثابه قلب شهر و مرکز جنب و جوش شهری و محیط زندگی انسانی، تأثیر به سزایی در شکل دهی رفتار و هویت انسان با ارزش های نهفته در آن را در برمی داشت. در این میان، عناصر تاریخی و با ارزش، شهر را متجلی هویت، قلب اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دانسته که جایگاهی خاص را در بر داشتند. پس از آغاز دوران نوسازی (به ویژه خیابان کشی چلیپایی رضاخان در دوران معاصر) با ورود تکنولوژی نوین به ویژه خودرو به شهرها و دگرگونی ساختار اقتصادی و نیز فرارگیری شهرها در فرآیند جهانی شدن، شکل گیری متفاوتی از ارزش زمین، مکان و فعالیت را به دنبال داشتند که پیامد آن دگرگونی ژرف ساختار شهر را شامل می شد. (ایراندوست و دیگران. ۱۳۹۶). قبل از این دگرگونی روزگاری شامل زندگی مردمان یک شهر را شامل می شد که به مانند سکونت افراد بومی و اصیل در این بافت ها، به حفظ ارزش ها و اصالت های فرهنگی - اجتماعی آن منجر شده و تعلق خاطر ذاتی افراد به سکونتگاه ها و محله اصیل خویش و علاقمندی و اهتمام به مشارکت شان در حفظ و بهسازی آن ها را امری مهم به شمار می آورد. همانطور که واضح است، دو عامل «هویت و تعلق خاطر»، «شناخت و هم ذات پنداری با مکان» از مهم ترین عوامل در این مقوله محسوب می شوند (مجیدی و دیگران. ۱۳۹۷).

۴-۱-۷ مراسم و جشن های شهری

رویدادهای اجتماعی فرهنگی و هنری در برگزیده طیف گسترده ای از رویدادها را شامل؛ جشنواره های هنری نمایشی، نقاشی و همچنین مراسم بزرگداشت اعیاد و مناسبت های خاص ملی و مذهبی و رویدادهایی این چنینی را در برمی گیرند که هر ساله برگزاری چنین رویدادهایی در تهران و شهرهای مختلف ایران قابل مشاهده است. فرای تأثیر کالبدی این رویدادها چه به صورتی دائمی و چه موقت، گاهی به مرور زمان موجب شکل گیری فضاهایی مختص برگزاری برخی از این رویدادها می شوند (به طور مثال می توان در نظر گرفت مکانی برای ایجاد فضای برگزاری تأثیر خیابانی در کنار یک جاذبه طبیعی مانند، دریاچه زریوار که به واسطه تداوم برگزاری جشنواره تأثیر خیابانی می توان به آن اشاره کرد. مهم ترین تأثیر این رویدادها شکل گیری خاطرات جمعی و ایجاد حس مکان و در نهایت سرزندگی فضا و شکل گیری منظر شهری می باشد (چشمه قصابانی و دیگران. ۱۳۹۰).

جدول ۳- نقش مراسم و جشن های شهری (مأخذ: نگارندگان. ۱۳۹۹) (چشمه قصابانی و دیگران. ۱۳۹۰)

رویداد		هدف	کالبد	رفتار	
هنری	نمایشی	تأثیر خیابانی	جشنواره تأثیر خیابانی، جشنواره بین المللی تأثیر فجر، جشنواره تأثیر خیابانی میروان	آوردن تأثیر میان مردم، درگیر شدن نفس به نفس تماشاگر و بازیگر، مشارکت تماشاگر در تأثیر (ایجاد روحیه مشارکت) بیان مسائل اجتماعی در قالب نمایش بدون واسطه، احیای مراسم سنتی	عناصر متحرک: تجمع و حرکات مردم، حرکات بازیگران
				عناصر نیمه ثابت: در بعضی از موارد وجود مبلمان خاص جهت اجرای نمایش	عناصر ثابت:
مشارکت اجتماعی، ایجاد تعامل، ایجاد خاطره جمعی، حس مکان، ایجاد کیفیت سرزندگی در منظر روزانه و شبانه شهر	آموزش، ایجاد تفکر و تأمل، سرگرمی و تفریح			جمعی	

۵-۱-۷ وجود فضاهای جمعی شهری

فضای جمعی یک فضای شهری است. در ادبیات منظر شهری «فضای عمومی» عبارتی مصطلح است که در فارسی غالباً به «فضای جمعی» ترجمه می شود. فضای جمعی، مکانی برای جاری شدن رفتارهای مدنی و اجتماعی است که از روابط و مناسبات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی موجود در بطن جامعه شهری را شکل می دهد و به همین سبب جزئی جداناپذیر از منظر شهر است. فضایی که، نمود کالبدی ساختارهای ذهنی و فکری ساکنان شهر و آیین تمام نمای سیاست ها، افکار، اندیشه ها و فرهنگ هر ملت است و یکی از مهم ترین عناصر ساخت منظر شهری در ادوار مختلف و به عنوان تاریخ یک ملت به حساب می آید انسان ها در این

۷-۲ امکان ثبت و انتقال خاطره و تاریخ شهر

همزمان با نیاز بستری کالبدی و اجتماعی مناسب برای تعامل اجتماعی و رویدادهای جمعی، لازم است شرایط مناسبی برای ثبت خاطرات و انتقال آنها به نسل های بعدی وجود داشته باشد. در غیر اینصورت، خاطرات شهر به سرعت فراموش خواهند شد. ثبت و انتقال خاطرات از دو جنبه اجتماعی-سیاسی و فضایی - گرد هم می آید تا یکدیگر را به بینند، روابط متقابل ایجاد کنند و تجربیات معنوی و اجتماعی خود را در معرض شناخت و استفاده یکدیگر قرار دهند. (حجتی. ۱۳۹۳).

کالبدی شامل ثبات و تداوم سکونت، تعلق و وابستگی به مکان، جایگاه شهر در ادبیات و سینما، معرف زمینه اجتماعی-سیاسی حفظ و ثبت خاطرات شهر هستند و حفظ بناهای تاریخی (تیلور رویدادهای شهری) احداث بناهای یادبود، حفظ اسامی محلات و مکان های مختلف شهری به عنوان مهم ترین شیوه های کالبدی-فضایی در تقویت خاطرات شهر محسوب می شوند (میرمقتدایی، ۱۳۸۸).

۱-۲-۷ ثبات و تداوم سکونت شهری

اقامت طولانی و مالکیت منزل مسکونی در یک محل، شناخت همسایه ها را از یکدیگر بیشتر می کند و تعداد دوستان را در همسایگی شان افزایش می دهد و مشارکت در رخدادهای محلی را تقویت می کند. کلمن معتقد است؛ خانواده هایی که اغلب نقل مکان می کنند به دلیل ارتباط کمی که با محیط اطراف خود از قبیل افراد محله دارند، طول دوره تحصیل آنها کمتر بوده، زیرا ماندگاری یک خانواده در یک محله باعث می شود، روابط بیشتری با افراد محله صورت پذیرد و سرمایه اجتماعی بین آنها شکل به گیرد. همانطور که ذکر شد ثبات سکونت در شهرها و به ویژه محله های شهری رابطه دو سویه ای با سرمایه اجتماعی دارند. بدین ترتیب که سکونت طولانی مدت در یک محله، زمینه های ایجاد و افزایش اعتماد متقابل میان ساکنان محله را فراهم می کند و افزایش اعتماد نیز به گسترش روابط و تعاملات اجتماعی منجر می گردد که از آن به عنوان سرمایه اجتماعی یاد می شود و آثار مثبت اجتماعی، اقتصادی و روانی زیادی را برای شهروندان به همراه دارد؛ ضمن آن که به عنوان عاملی تأثیرگذار در ایجاد و افزایش هویت مکانی محسوب می شود (بیگلر، ۱۳۹۶).

۲-۲-۷ تعلق و وابستگی به مکان شهری

استوکس و شوماخر (۱۹۸۱) (تیلور، ۱۹۸۳) «دلبستگی مکانی عملکردی» را به عنوان «وابستگی به مکان» یاد می کنند، پتانسیلی که یک مکان در ارضای نیازها و اهداف یک فرد تعریف می کنند (لوینگستون، ۲۰۰۸). به اعتقاد آنها وابستگی به مکان تحت تأثیر دو عامل قرار دارد؛ ۱- کیفیت مکان به معنای چگونگی پاسخ دهی آن به نیازهای استفاده کنندگان و میزان رضایتمندی مردم از مکان ۲- کیفیت مکان در مقایسه با سایر مکان های در دسترس که با آن را شامل می شود. از این رو ارزیابی توسط مردم بر اساس تجارب پیشین شان در سایر مکان ها، شکلی از سطوح اولیه دلبستگی مکانی را طی رابطه ای مستمر افراد با مکان و توانایی شان در برآورد اهداف استفاده کنندگان و امکان انجام فعالیت های ارزشمند آنها در بر خواهند داشت و آن را جزئی از عوامل تأثیرگذار بر درجه و میزان پیوند افراد با مکان در قالب دلبستگی مکانی مهم می داند (پورجعفر و دیگران، ۱۳۹۴).

۳-۲-۷ حفظ بناهای تاریخی شهری

بناهای با ارزش فرهنگی-تاریخی موجود در هر شهر شناسنامه و هویت آن شهر را تشکیل می دهند و عدم توجه به این آثار با ارزش در نهایت موجب ایجاد بحران و بی هویتی در فضای شهری را موجب خواهد شد. کالبدی که، تیلوری مادی از یک فرهنگ است. همچنین این کالبدها علاوه بر این که واجد ارزش های نادر زیبایی شناختی اند و تداوم خاطره های جمعی و هویت بخش شهرهای ما هستند. به طوری که امروزه در بسیاری از شهرها، محل سکونت و معیشت میلیون ها نفر از شهروندان را تشکیل می دهند (عیسی خانی و دیگران، ۱۳۹۶).

۴-۲-۷ احداث بناهای یادبود شهری (یادواره های شهری - روایت گری شهری)

در نظر (لویکا، ۲۰۰۸) «مکان ها به یاد می آورند و این کار را از طریق بناهای یادبود (آثار یادبود)، سبک معمارانه ساختمان هایشان و نوشته های روی دیوار، جزو یادآورهای شهری محسوب می شوند. البته گاهی درمواجه با یک محرک (یادآور شهری)، یک تجربه حسی قادر است تا از طریق پیوند خوردن با دیگر خاطره های مرتبط، کل یک داستان متعلق به گذشته را در ذهن ما فرا بخواند. در این رابطه می توان با نشان دادن چند اشاره ساده که مردم را به رویدادهای گذشته ارجاع می دهد، را موجب شد. این روایت گری در سه بخش فرمی، فعالیتی و معنایی انواع مختلفی را شامل می شود. از جمله یادآورهای فرمی می توان به آثار معماری، شهرسازی و هنرهای تجسمی مانند یادمان ها و بناهای یادبود، مجسمه ها، مقبره ها، نقاشی های دیواری و موارد دیگر اشاره نمود. وجود اشارات فرمی آشنا و المان های خاطره انگیز از گذشته و همچنین وجود نشانه هایی از عناصر خاطره ای تخریب شده و خواناسازی آنها در یادآوری خاطرات جمعی مؤثر خواهند بود. دسته دیگر یادآورهای شهری به فعالیت های شهری تعلق دارد. رویدادهای خاطره انگیز شهر از جمله مراسم، مناسبت ها، عزاداری ها با ریشه های ملی، مذهبی، باستانی و مواردی از این قبیل، از جمله فعالیت های خاطره انگیز در شهر را محسوب می شوند که در صورت برنامه ریزی، رویدادی مطلوب در یادآوری خاطرات جمعی به حافظه جمعی نقشی مؤثر را ایفا خواهند نمود. آخرین دسته از این یادآورهای شهری به معنایی تعلق دارند که همچون معنایی در شهر به اسامی مکان ها، الواح تاریخی، کتیبه های معرفی، دیوارنوشته ها و تابلوهای راهنما اشاره دارند (یزدی و دیگران، ۱۳۹۶). در تصدیق این مطلب مانند جدول ۴ در صفحه بعد) به معرفی یادآورهای شهری در شهر مشهد در خیابان جنت و پارک ملت مشهد اشاره کردیم (نگارندگان، ۱۳۹۹).

جدول ۴- یادآورهای شهری (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۹)

یادآورهای شهری	صورت های متنوع بیانی یادآورهای شهری	یادآورهای شهری	صورت های متنوع بیانی یادآورهای شهری
۱) فرمی-فعالیتی-معنایی	استفاده از جداره بیرونی دیوارهای محوطه یک فرهنگسرا و نصب تابلوهایی جهت معرفی جاذبه های تاریخی یک منطقه.	۴) فرمی	معرفی اندیشمندان و علماء و عرفای خراسانی به صورت مجسمه هایی برای معرفی به جامعه
معرفی مراسم آیینی جامعه ایرانی که ریشه در سنت های گذشتگان ما را در برداشته اند	۲) فرمی		معرفی شخصیت های هنری و ادبی ایرانی می تواند کمک شایانی به رشد و اعتلای سطح فرهنگ عمومی جامعه به کند.

	فعالیت های اجتماعی یک جامعه در عرصه یک فضای سبز شهری می تواند به ترویج فرهنگ عمومی و حضورپذیری بیشتر شهروندان یک جامعه منجر شود.	(۵)معنایی		(۳)فرمی
--	--	-----------	--	---------

۷-۳ تأثیر مؤلفه زمانی بر شکل گیری خاطره جمعی در شهر

خاطرات برای شکل گیری، نیازمند یک مرجع زمانی هستند. گذشت زمان و سیر تطور تاریخی عامل مهمی در به یاد آوردن وقایع و رویدادها هستند. همچنان که خاطرات جمعی مانند حافظه تاریخی یک ملت از نسلی به نسل دیگر منتقل می شوند. در نتیجه سابقه و زمان سکونت در یک شهر، عامل مهمی در تقویت خاطرات جمعی محسوب می شوند (لیویکا، ۲۰۰۸).

۷-۴ تأثیر مؤلفه فضایی بر شکل گیری خاطره جمعی در شهر

خاطرات برای شکل گیری نیازمند یک مرجع فضایی هستند. مکان ها و فضاهای شهری با ساختار کالبدی و عملکردی و ارتباطات فضایی با یکدیگر، مرجعی در شکل گیری خاطرات فضاهای شهری محسوب می شوند. همچنین با توجه به دیدگاه الدو روسی ساختمان ها و المان ها به عنوان یک نقطه مرجع در ذهن ساکنان شکل می گیرند و در نهایت بر اساس دیدگاه هالبواکس می توان این گونه بیان کرد که هر تغییری در سیمای کالبدی فضاهای شهری باعث تغییر جدی تصویر ذهنی ساکنان شهر شده و بر حس خاطره جمعی آنها تأثیر به سزایی دارند (عبدالرحمان محمد، ۲۰۱۶).

۷-۴-۱ ساختار کالبدی شهری

مقصود از کالبد شهری، مجموعه همگنی است که اساس موجودیت شهری با آن مشخص می شود و این عناصر فیزیکی متجانس نسبت به هم دارای رابطه خاصی می باشند (دهکردی و دیگران، ۱۳۹۶). به عبارت دیگر نحوه شکل گیری و مکان یابی عناصر، استقرار فضایی و ارتباط آنها با یکدیگر، تحت تأثیر عوامل متعددی مانند عوامل طبیعی، اقتصادی، فرهنگی و خصوصیات و نیازهایی در جهت سهولت حیات شهری، کالبد نامگذاری می شوند (پوراحمد، ۱۳۷۰). کالبدی که از ترکیبی مواردی من جمله لبه، گره، نشانه، رنگ، بافت، مقیاس و تناسب از مهمترین آنها به شمار می روند (کامران و همکاران، ۱۳۹۰) (رجبی و دیگران، ۱۳۹۷).

۷-۴-۲ شکل شهر

شکل شهر یک واقعیت یا به قول نظریه پردازان، اطلاعاتی از «پیام‌های بالقوه‌ای» می باشد که هنوز از سوی انسان بالفعل نشده و تنها برخی از این پیام‌ها ادراک می شوند و تبدیل به عینیت یا منظر می گردند. ماهیتی پویا که طیف وسیعی از مقیاس های مکانی و جغرافیایی را از واحدهای همسایگی تا مقیاس منطقه‌ای در بر می گیرد و به اجزای فرا کالبدی هم می رسد. همچنان که کوان (۲۰۰۵) شکل شهر را ساختار، دانه بندی و مترکام و نمود ظاهری شهر معنا می کند. ویر نیر شکل شهر را مکان و شبکه ای کالبدی و فضایی تطبیق داده شده می نامد که فعالیت ها را در خود جای می دهد. از جمله شامل عناصر ساخته دست آدمی و عناصر عمده ای مانند بستر طبیعی جریان های آب و پوشش گیاهی را شامل می شوند (دانشپور، ۱۳۹۱).

۷-۴-۳ المان های شهری

المان یا یادمان شهری ترکیبی است پیکره وار که در ساخت آن از ویژگی های درونی احجام و اشکال هندسی به صورت یک کلیت یکپارچه و تلفیقی از این دست "موارد متشکل شکل شهر" را شامل می شود. قبل از هر چیز این ترکیب به گونه ای است که پس از خودنمایی در سطح شهر افراد را به گونه ای جذب خود می کند و ذهن شان را درگیر می کند که تا مدت ها در آن منطقه از شهر، به صورت سمبلیک مشخصه ای برای شناخت شهر در منطقه ی مورد نظر را موجب می گردد و در واقع جزء شاخصه های شهری تبدیل می گردند، به گونه ای که با نام بردن نام یک منطقه مذکور، ناخودآگاه به دنبال شاخصه ها و ویژگی های خاص آن منطقه رفته و آن را در ذهن خود تصویرسازی خواهند کرد. (بذگر و دیگران، ۱۳۹۶).

۷-۵ تأثیر خاطره مکانی بر شکل گیری خاطره جمعی در شهر

از نظر (لف، ۲۰۰۷)، مکان به عنوان اولین قرارگاه، ارتباط مستقیمی با جهان و محل زندگی انسان دارد. به همین دلیل سرشار از معنا، واقعیت های کالبدی و تجربه های انسانی بوده و رابطه عاطفی عمیقی با وی برقرار می کند. تبدیل یک فضا به سبب روی دادن خاطره ای جمعی به مکان و روح مکان علی رغم تغییرات اساسی، همچنان اصرار بر بودن را دارند. همچنان که نوعی دلبستگی عاطفی با مکان به عنوان ظرف عواطف و احساسات به زندگی فرد، هدف و معنا می بخشند (ویلیامز، ۲۰۰۳) و بازتابی از وجوه اجتماعی و فرهنگی مکان که خاطرات و تجربه هایی از محیط کالبدی زندگی روزمره اش را شامل می شود (پروشانسکی، ۱۹۸۳) (والمسلی، ۱۹۹۰). در این راستا یکی از مواردی که موجب درک هویت در محیط مصنوعی می شود و موجب تعلق انسان به مکان می شود (کریمی مشاور و دیگران، ۱۳۹۴).

۷-۵-۱ تأثیر مؤلفه اجتماعی - فرهنگی

تعاملات اجتماعی و خاطرات جمعی در بستری به وقوع می پیوندند که علاوه بر بستر کالبدی شهر با یک بستر اجتماعی-فرهنگی هم وجود داشته دارند تا افراد با ارتباطات متنوع خود، تعاملات جمعی را شکل دهند و این موارد موجب شکل گیری خاطرات جمعی می شوند. ممکن است یک رابطه اجتماعی بین گروهی از افراد رخ دهد ولی یک خاطره جمعی شکل نگیرد، اما غیر ممکن است که یک خاطره جمعی روی دهد و پیش از آن یک رابطه اجتماعی وجود نداشته باشد. با تجلی این اجتماعات است که عرصه های عمومی حیات می یابند و روابط عمیق تر شده و گذری از زمان که به تدریج، معنا را به خاطرات جمعی می بخشند (حیبی، ۱۳۷۸).

۷-۵-۲ تأثیر مؤلفه ذهنی - ادراکی

تجربه های ذهنی و فردی از جمله شغل، تحصیلات و میزان ارتباط فرد با محیط و همچنین نحوه ادراک وی از محیط، از دیگر مؤلفه های شکل دهنده و اثر گذار بر خاطره جمعی هستند، زیرا این دو عامل نقش بسیار مهمی در شکل گیری تصویر ذهنی فرد نسبت به محیط را دارند. به عبارت دیگر کیفیت دید و منظر و نحوه تعامل ذهنی مخاطبان یک فضای شهری در ادراک و شکل گیری حس خاطره جمعی، امری غیر قابل انکار می باشد (محمودی، ۱۳۸۵).

۶-۷ تأثیر کیفیت دید و منظر شهری بر شکل گیری خاطره جمعی

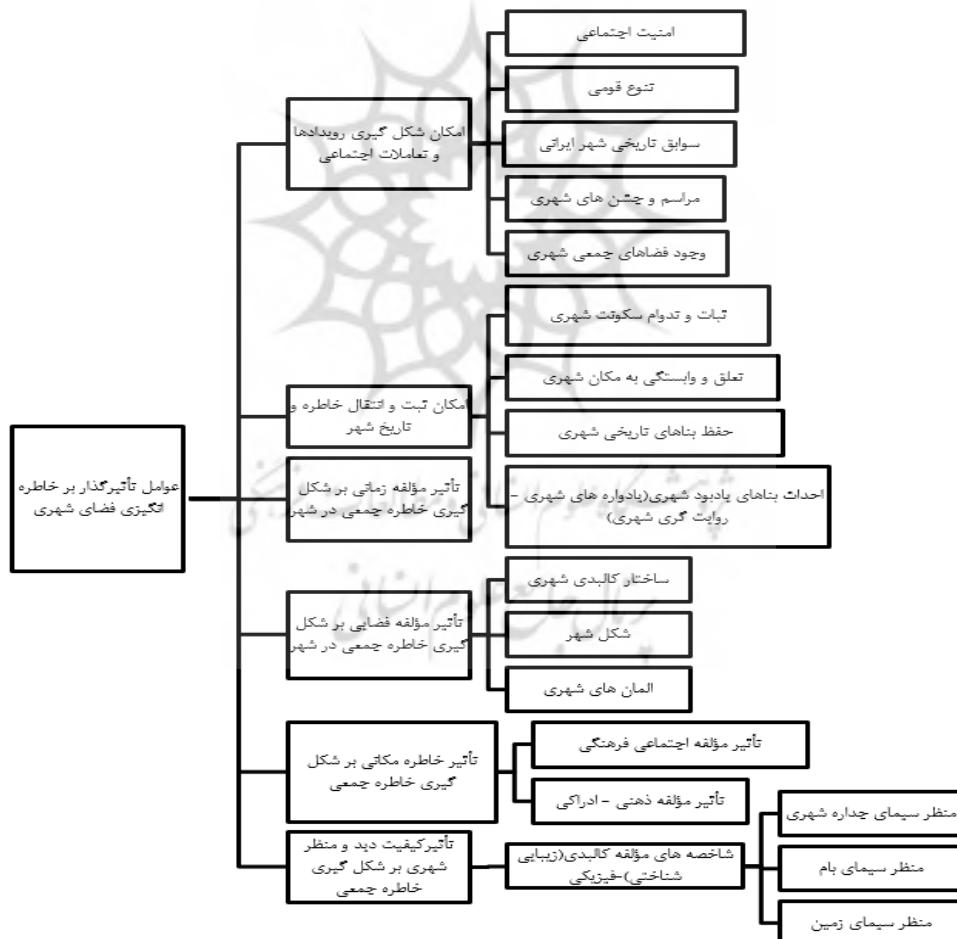
منظر شهری را همچنین شامل فهم شهروندان از شهر می‌دانند که به واسطه، ادراک نمادهای آن (ابعاد کالبدی شهر) و تداعی معانی مرتبط (ابعاد ذهنی و خاطره‌ای) صورت می‌گیرد. اهداف سه گانه منظر شهری را؛ زیبایی‌شناختی - فرهنگی و هویتی - عملکردی معرفی می‌کنند. به عبارتی توصیفی از واقعیت موجود کالبد یک شهر. این توصیف، فارغ از تصویری است که به واسطه تجربیات فرد مشاهده کننده در ذهن او نقش بسته است. مهم‌ترین ویژگی‌های کلیدی آن را می‌توان پایداری، هویت، زیبایی و وحدت برشمرد (محمودی، ۱۳۸۵). همچنین، گرجی ابعاد و ویژگی‌های بصری، کالبدی، فضایی، هویتی و محیطی محلات و مناطق شهری را جمعاً سیمای شهر می‌داند (عبدالله خان گرجی، ۱۳۸۵) (منصوری، ۱۳۸۹).

۶-۷ شاخصه های مؤلفه کالبدی (زیبایی شناختی) - فیزیکی

از نظر کرمونا کالبد منظر شهری به سه دسته شامل؛ ۱- منظر سیمای جداره شهری؛ از بین عناصر کالبدی که جداره های شهری مهم ترین نقش را در تعریف منظر شهر بر عهده دارند. کیفیت ادراکی یک فضای کلاسیک شهری در وهله نخست از انتظام نسبت ابعاد و اندازه دو عنصر مهم متشکله فضا - جداره و کف، نشأت می‌گیرند. ۲- منظر سیمای بام، که از دید ناظر در برگیرنده سیمایی از محدوده عناصری است که میان خط آسمان و مرز جدایی کالبد با آسمان و خط پایه، از مرز بالایی جداره قائم را تشکیل می‌دهند. ۳- سیمای زمین که معرف منظر بستر فضای شهری و به مجموعه ای از عناصر طبیعی، مصنوعی را شامل می‌شود که در آن قرار گرفته اند (پاکزاد، ۱۳۸۵). همچنین بخش مهمی از ادراک زیبایی یعنی ادراک معنا، نشانه‌ها و نمادها، علاوه بر آنکه در ترجیحات زیبایی شناسی واجد اهمیت بوده و (امین زاده، ۱۳۸۹) در محیط کالبد (مصنوع) می‌توان به دو بعد فرمی و نمادین آن را مطرح کرد (لنگ، ۱۳۸۱).

یافته های پژوهش

طبق مباحث ذکر شده می‌توان (شکل ۵ در صفحه بعد) این گونه نتیجه گرفت که ۵ عامل اصلی و تأثیرگذار بر میزان خاطره‌انگیزی فضای شهری شامل، ۱- امکان شکل‌گیری رویدادهای اجتماعی و تعاملات اجتماعی، ۲- امکان ثبت و انتقال خاطره و تاریخ شهر، ۳- تأثیر مؤلفه زمانی بر شکل‌گیری خاطره جمعی در شهر، ۴- تأثیر مؤلفه فضایی بر شکل‌گیری خاطره جمعی در شهر، ۵- تأثیر خاطره مکانی بر شکل‌گیری خاطره جمعی در شهر، ۶- تأثیر کیفیت دید و منظر شهری بر شکل‌گیری خاطره جمعی را شامل می‌شود.

شکل ۵ (گردآورندگان، ۱۳۹۹)

تحلیل یافته های پژوهش

با توجه به موارد فوق الذکر می‌توان به ارتباط بین؛ ۱- سوابق تاریخی شهری با مراسم و جشن های شهری و وجود فضاهای جمعی شهری، ۲- ثبات و تداوم سکونت شهری با تعلق و وابستگی به مکان شهری، ۳- حفظ بناهای تاریخی شهری با احداث بناهای یادبود شهری (یادواره های شهری - روایت گری شهری) - ساختار کالبدی شهری با شکل شهر و المان های شهری، ۴- تأثیر مؤلفه های اجتماعی فرهنگی بر مراسم و جشن های شهری و امنیت اجتماعی، سوابق تاریخی شهری، ثبات و تداوم سکونت شهری و تعلق و وابستگی به مکان شهری، حفظ بناهای تاریخی و احداث بناهای یادبود شهری، ۵- تأثیر مؤلفه ذهنی - ادراکی بر تمامی عوامل خاطره انگیز فضای شهری، ۶- تأثیر کیفیت دید و منظر شهری بر تمامی عوامل خاطره انگیز فضای شهری را اشاره کرد.

نتیجه گیری

حال آنچه منتج می شود می توان به عنوان پیشنهادی برای پژوهش های بعدی (بررسی ، دریاچه مصنوعی پارک ملت مشهد) را بر اساس بررسی نقشه های الگوی رفتاری و میزان خاطره انگیزی این فضاها را مورد سنجش و ارزیابی قرار داد . بر این اساس مؤلفه هایی از جمله ؛ ۱- وجود امنیت اجتماعی ، به طوری که مردم در آرامش خاطر کامل از جاذبه های طبیعی بهره ببرند ، ۲- مراسم و جشن های شهری مانند ایجاد احساس ماندگاری جهت استفاده کردن از فضاهای خاطره انگیز ۳- وجود فضاهای جمعی شهری از جمله ، دریاچه مصنوعی که با تعریف لبه ها و گره های لازم ، موجب اجتماع پذیری بیشتر و دلپذیری و جمع پذیری فضا را بیشتر می کند) ۴- تأثیر مؤلفه زمانی و خاطره مکانی که هر دو به عنوان زمینه سازی برای آشنایی های دوستانه تا روابط خانوادگی و روابط افراد بیگانه را منجر می شود و زمینه سازی برای ثبت خاطره های فردی و جمعی در ذهن مردم جامعه را رقم می زند . ۵- تأثیر کیفیت دید و منظر شامل کفپوش های چوبین تا حضور پرنده گانی مانند اردک و ایجاد جزیره های مصنوعی در مجموع می توانند موجبات تصورات ذهنی درون فردی و اجتماعی را برای مردمان یک جامعه سبب شوند.

جدول ۵- پیشنهادات (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۹)

سایت مورد نظر در قسمت غربی سایت پارک ملت مشهد قرار گرفته است .

سایت مورد نظر در قسمت غربی سایت پارک ملت مشهد قرار گرفته است .

چشم انداز طبیعی	چشم انداز مصنوعی	چشم انداز به مسیر حرکتی
		
		
<p>فعالیت های خسته کننده-دوستانه</p> 	<p>فعالیت های فعال-دوستانه</p> 	<p>فعالیت های مختلط-دوستانه</p>
<p>عناصر مستقر در فضا / تالاه شهر</p> 	<p>سقف</p> 	<p>مقیاس خرد منظر شهری</p>
<p>عناصر سبب مستقر در فضا</p> 	<p>کف</p> 	<p>کف</p>

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از جناب آقای دکتر شهاب عباس زاده به خاطر ارائه پیشنهادات سودمند شان در بهبود کیفی مطالب این نوشتار بسیار قدردانی می شود. در نهایت خاطر نشان باید کرد که این مقاله برگرفته از رساله کارشناسی ارشد آقای حمیدرضا پوراکبر تحت عنوان (واکاوی مفهوم احیای حیات اجتماعی در پلازهای شهری، نمونه موردی بازطراحی پلازای مرکزی پارک ملت مشهد)، تحت راهنمایی جناب دکتر شهاب عباس زاده (دانشیار و عضو هیأت علمی دانشگاه حکیم سبزواری) در سال ۱۳۹۹ می باشد.

مراجع

۱. اسماعیلیان، رنجبر. ۱۳۹۲. بررسی تطبیقی مؤلفه های مؤثر بر شکل گیری و انتقال خاطرات جمعی در فضاهای عمومی شهری، آرمانشهر، شماره ۱۱، ۱۹۴-۱۸۱
۲. امین زاده بهناز، ۱۳۸۹. ارزیابی زیبایی و هویت مکان، هویت شهر، سال پنجم، شماره ۷، ۱۴-۳
۳. احمدی، توران؛ ملکی، سعید. ۱۳۹۲. بررسی کیفیت بصری سیما و منظر شهری ایلام. فرهنگ ایلام، دوره ۱۴، شماره ۳۸ و ۳۹، ۱۷-۱
۴. ایراندوست، کیومرث؛ آشوری، کسری؛ عشوری، بهیه. ۱۳۹۶. بازشناسی عناصر تاریخی هسته شهر ایرانی (مطالعه موردی: هسته تاریخی مرکز شهر کرمانشاه). شهر ایرانی اسلامی، شماره ۲۴، ۹۹-۸۵
۵. بهشتی، باقری، آیدا؛ حبیب، فرح؛ زرآبادی، زهرا؛ سادات سعیده. ۱۳۹۸. مطالعه تطبیقی منظر شهری خرمشهر و برلین در حفظ خاطرات جمعی، مطالعات میان فرهنگی، شماره ۳۹، ۶۸-۴۵
۶. بذرگر، محمدرضا. ۱۳۹۶. بررسی نقش المان های شهر در تقویت هویت کالبدی؛ مطالعه موردی شهر شیراز، پژوهش و برنامه ریزی شهری، شماره ۳۰، ۱۰۰-۸۳
۷. بوزان، ب. ۱۳۸۹. مردم، دولت اه، هراس. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی
۸. بنی فاطمه، حسین؛ سلیمی، آمینه. ۱۳۹۰. احساس امنیت اجتماعی جوانان و عوامل اجتماعی مرتبط با آن. مطالعات جامعه شناختی، سال سوم، شماره ۱۲، ۷۷-۵۹
۹. پاکزاد، جهانشاه. ۱۳۸۵. سیمای شهر، آنچه کوبین لینچ از آن میفهمد. مجله آبادی، شماره ۵۳، ۲۵-۲۰
۱۰. پاکزاد، جهانشاه. ۱۳۸۶. مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری، تهران: انتشارات شهیدی
۱۱. پوراحمد، احمد. ۱۳۷۰. جغرافیا و ساخت شهر کرمان، انتشارات دفتر مرکزی جهاد دانشگاهی تهران
۱۲. پورجعفر، محمدرضا. ۱۳۸۹. نشانه های شهری. انتشارات طحان
۱۳. پورجعفر، محمدرضا؛ ایزدی، محمد سعید؛ خبیری، سمانه. ۱۳۹۴. دل بستگی به مکان؛ بازشناسی مفهوم و اصول و معیارها، هویت شهر، شماره ۲۴، ۶۴-۴۳
۱۴. ترکاشوند، عباس؛ جهانبخش، حیدر، کریمی نژاد، مریم. ۱۳۹۶. بازشناسی مؤلفه های تأثیرگذار بر شکل گیری هویت و خاطره جمعی در فضاهای شهری پیرامون پلهای تاریخی، انجمن عملی معماری و شهرسازی ایران، دوره ۸، شماره ۱، ۱۴-۵
۱۵. تقوایی، حسین زاده، فاطمه. ۱۳۹۰. طراحی خیابان شهری مبتنی بر قابلیت شکل گیری و ثبت خاطره جمع، نمونه موردی خیابان امام خمینی شهر یزد، رساله کارشناسی ارشد دانشگاه یزد
۱۶. جلیلی، ژاله. ۱۳۸۴. بازتولید عرصه عمومی در شهر با تکیه بر هویت و خاطره جمعی، نمونه موردی میدان بهارستان. رساله کارشناسی ارشد دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران
۱۷. چشمه قصابانی، مریم؛ کریمی، نوشین. ۱۳۹۰. رویکردی تحلیلی به تأثیر رویدادهای فرهنگی در کیفیت منظر موقت شهری، هویت شهر، شماره ۹، ۳۶-۲۷
۱۸. چشمه قصابانی، مریم؛ لقایی، حسنعلی؛ حبیب، فرح. ۱۳۹۷. رویکردی تحلیلی بر ساز و کار تأثیر منظر موقت بر ارتقاء تعاملات اجتماعی، هنر و معماری، هویت شهر بهار، شماره ۳۳، ۱۳-۲۶
۱۹. حبیبی، سیدمحسن؛ برنجی، سیده کهربا. ۱۳۹۵. رابطه بین خاطره انگیزی و مشارکت اجتماعی در بازآفرینی هویت شهری، نمونه موردی: میدان شهرداری رشت، پاییز و زمستان، شماره ۷، ۳۴۲-۳۲۹
۲۰. حبیب، فرح. ۱۳۸۵. طراحی منظر شهر در گذر تاریخ، شهرسازی و معماری آبادی، سال شانزدهم، شماره ۱۸، ۵۳-۴۸
۲۱. حبیبی، سیدمحسن. ۱۳۷۸. فضای شهری، حیات واقعه ای و خاطره جمعی. مجله صفه، دوره ۹، شماره ۲۱، ۲۱-۱۶
۲۲. حبیبی، رعنا سادات. ۱۳۸۷. تصویر ذهنی و مفهوم مکان. هنرهای زیبا، شماره ۳۵، ۵۰-۳۹
۲۳. حبیبی، سید محسن. ۱۳۷۹. جامعه مدنی و حیات شهری، هنرهای زیبا، دوره ۷، ۳۳-۲۱
۲۴. حسینی کومله، مصطفی. ۱۳۸۸. مدیریت خاطره جمعی به کمک طراحی شهری، نمونه موردی ناحیه تاریخی لاهیجان. رساله کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی تهران
۲۵. حجتی، ریحانه. ۱۳۹۳. ماهیت فضاهای جمعی شهرهای امروز قفقاز، هنر و تمدن شرق، سال دوم، شماره ۴، ۵۵-۴۶
۲۶. خوراسگانی، ربانی، علی؛ رسول؛ ادیبی سده، مهدی؛ مؤذنی، احمد. ۱۳۹۰. بررسی و نقش تنوع اجتماعی در ایجاد شهرهای خلاق و نوآور، مورد مطالعه شهر اصفهان، جغرافیا و توسعه، شماره ۲۱، ۱۸۰-۱۵۹
۲۷. دانشپور، سیدعبدالهادی؛ روستا، مریم. ۱۳۹۱. خوانش ساختار شهر؛ گامی به سوی شکل شناسی، معماری و شهرسازی ایران، شماره ۴، ۵۴-۴۵
۲۸. دهخدا، علی اکبر. ۱۳۴۵. لغتنامه فارسی. تهران: دانشگاه تهران، موسسه لغتنامه دهخدا
۲۹. دهکردی، کریمی، فروغ؛ عبداللهی، علی اصغر. ۱۳۹۶. ایجاد پیاده راه برای ارتقاء نشاط و سرزندگی در فضاهای شهری، برنامه ریزی جغرافیا، دوره ۷، شماره ۱، ۹۹-۸۱
۳۰. رجبی، فاطمه. ۱۳۹۷. همخوانی بازار ایرانی با اصول جدید معماری رنسانس شهری، معماری و شهرسازی ایران، دوره ۲، شماره ۱، ۲۶-۱۹
۳۱. سلطانی، لیلیا. ۱۳۸۸. نقش نشانه ها در مدیریت منظر شهری، منظر، شماره ۳، ۷۵-۷۴
۳۲. سیف الدینی، فرانک. ۱۳۹۱. منظر شهری، نشر آیسیتز
۳۳. سلطانی، علی؛ زرگری مرندی، ابراهیم؛ نامداریان، احمدعلی. ۱۳۹۲. شکل گیری، توقیت و مانایی خاطره در فضاهای شهری نمونه موردی محور شهید چمران شیراز، مسکن و محیط روستا، دوره ۳۲، شماره ۱۴۱، ۹۸-۸۷

۳۳. شیخ بیگلور، رعنا. ۱۳۹۶. بررسی عوامل اجتماعی بر ثبات سکونت در شهرها و محله های شهری، مطالعه موردی شهر اراک، آمایش جغرافیای فضا، سال هفتم، شماره ۲۳، ۱۷۲-۱۵۱
۳۴. صبری، سیروس، رضا. ۱۳۸۷. منظر شهری. مجله معماری ایران. شماره ۱۳، ۱۲، ۱۰۵-۹۸
۳۵. عیسی خانی، ویدا؛ بمانیان، محمدرضا؛ کشمیری، هادی. ۱۳۹۶. بررسی تأثیر ایجاد کاربری مناسب در بهبود کارکرد اقتصادی بناهای با ارزش فرهنگی-تاریخی و جلوگیری از تخریب و فرسودگی بافت تاریخی شهر شیراز، نمونه موردی: مجموعه پاکبازی، آرمانشهر، دوره ۱۰، شماره ۱۹، ۱۵۲-۱۴۳
۳۶. عدالت، طاهره؛ پژواک فضل اله. ۱۳۹۶. بررسی عوامل تأثیرگذار در تبدیل فضای اجتماعی به المان و نشانه شهری از منظر هویت و خاطره جمعی در شهر شیراز؛ نمونه موردی ارگ کریم خانی و دروازه قرآن، مدیریت شهری، دوره ۱۶، شماره ۴۹، ۹۷-۷۷
۳۷. فردوسی، توکلیان، مریم؛ اسماعیل پور، نجم، محمدی نقصان، محمدرضا. ۱۳۹۵. بازطراحی بازار مبتنی بر قابلیت شکل گیری و ثبت خاطره جمعی، نمونه موردی: بازار خان شهر یزد. دوره ۱۳، شماره ۳۹، ۵۶-۴۵
۳۸. قاسمی اصفهانی، مروارید. ۱۳۸۳. اهل کجا هستیم؟ هویت بخشی به بافت های مسکونی. تهران. روزنه
۳۹. کامران، حسن؛ حسینی امینی؛ حسن؛ پریزادی، طاهر. ۱۳۹۰. تحلیل ساختارهای شهر شهریار و راهبردهای پدافند غیر عامل، جغرافیا، سال نهم، شماره ۳۰، ۳۸-۵
۴۰. کیمیلی، محمد. ۱۳۹۵. تحلیل عملکرد عناصر هویت بخش به منظر شهری بخش مرکزی تهران، مورد پژوهی منطقه ۱۲، مدیریت شهری، شماره ۴۲، ۲۲۶-۲۰۹
۴۱. کارمونا، متیو؛ قرائی، فریبا؛ اهری، زهرا؛ صالحی، اسماعیل؛ شکوهی، مهشید. ۱۳۹۱. مکانهای عمومی فضاهای شهری ابعاد گوناگون طراحی شهری. دانشگاه هنر
۴۲. کمری، علیرضا. ۱۳۸۶. آاناتومی خاطره پژوهی. زمانه، ۶۴، ۳۸-۳۷
۴۳. کلاهچیان، م. ۱۳۸۴. راهکارهای تحقق امنیت اجتماعی. مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی. تهران، معاونت اجتماعی نیروی انتظامی
۴۴. گرجی، عبدالله خان. ۱۳۸۵. سیمای شهر بعد رها شده سیاستهای شهری ایران، فصلنامه شهرسازی معماری، آبادی، شماره ۵۳، ۱۹-۶
۴۵. گلکار، کورش. ۱۳۸۵. مفهوم منظر شهری، آبادی، سال شانزدهم، شماره ۵۳، انتشارات مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری
۴۶. گیدنز، آ. ۱۳۷۷. پیامدهای مدرنیته. م. ثلاثی. تهران. نشر مرکز
۴۷. لنگ، جان. ۱۳۸۱. آفرینش نظریه معماری: نقش علوم رفتاری در طراحی محیط، ترجمه: علیرضاعینی فر، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران
۴۸. میان رودی، حسنی، نسیم؛ ماجدی، حمید؛ زآبادی، سعیده، سادات، زهرا؛ زبیری، یوسفعلی. ۱۳۹۶. واکاوی مفهوم خاطره جمعی و بازیابی آن در فضاهای شهری با رویکرد نشانه شناسی، سال چهاردهم، شماره ۵۶، ۳۲-۱۷
۴۹. میرمقتدایی، مهتا. ۱۳۸۳. معیارهای شناخت و ارزیابی هویت کالبدی شهرها، هنرهای زیبا، پاییز، شماره ۱۹، ۳۸-۲۹
۵۰. منصور، سید امیر. ۱۳۸۳. درآمدی بر شناخت معماری منظر. مجله باغ نظر، دوره ۱، شماره ۲، ۷۸-۶۹
۵۱. منصور، سید امیر. ۱۳۸۹. چيستی منظر شهری - بررسی تاریخی تحولات مفهومی منظر شهری در ایران. مجله منظر، شماره ۹، ۳۳-۳۰
۵۲. محمودی، سید امیر سعید. ۱۳۸۵. منظر شهری؛ مروری بر چند نظریه، آبادی، شماره ۱۸، ۶۱-۵۴
۵۳. میرمقتدایی، مهتا. ۱۳۸۸. معیارهای سنجش امکان شکل گیری، ثبت و انتقال خاطرات جمعی در شهر- مطالعه موردی تهران. هنرهای زیبا، شماره ۳۷، ۱۹-۵
۵۴. مرتضایی، سیدرضا. ۱۳۸۲. رهیافت هایی در طراحی مبلمان شهری. تهران. سازمان شهرداریها.
۵۵. مجیدی، جوان، جواد؛ مسعودی، محمد؛ مطلبی، قاسم. ۱۳۹۷. ارزیابی سطح پایداری اجتماعی در بافت های تاریخی شهری؛ مطالعه موردی: شهر اردبیل، دوره اول، شماره ۴، ۳۶-۱۹
۵۶. معروفی، سکیه؛ انصاری، مجتبی. ۱۳۹۳. ارزیابی تأثیر منظر شهری بر میزان احساس تعلق محلی (نمونه موردی: محله نارمک تهران)، هویت شهر، شماره ۱۸، ۴۶-۳۹
۵۷. ماندل، ر. ۱۳۷۹. چهره متغیر امنیت ملی. تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی
۵۸. نویدنیام، منیژه. ۱۳۸۲. درآمدی بر امنیت اجتماعی، فصلنامه مطالعات راهبردی، دوره ۶، شماره ۱۹، ۷۸-۵۵
۵۹. نویدنیام، م. ۱۳۸۸. امنیت اجتماعی. تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی
۶۰. وحدت، سلمان؛ سجاذاده، حسن، کریمی مشاور، مهرداد. ۱۳۹۴. تبیین ابعاد مؤثر بر منظر خیابان در جهت ارتقای خوانش منظر فضاهای شهری، مطالعه موردی: خیابان های بافت مرکزی شهر همدان، مطالعات شهری، دوره ۴، شماره ۱۵، ۳۶-۱۷
۶۱. یزدی، محمد؛ امین زاده، بهناز. ۱۳۹۶. ارزیابی طرح میدان امام حسین تهران با تأکید بر یادآورهای شهری، هویت شهر، دوره ۱۱، شماره ۴، ۵۶-۴۵
۶۲. Abd Elrahman, S. & A.M. ۲۰۱۶. The post-revolutionary effect on the urban harmony of Cairo's built environment in relation to the collective memory of the population. Ain Engineering Journal, (۷): ۱۰۹۹-۱۱۰۶
۶۳. Abdullah Khan, G. ۲۰۰۶. City image: been abandoned urban polities in Iran, Abadi Journal, No. ۵۳
۶۴. Behzadfar, M, Ghorbanian, M. ۲۰۰۸. Design Streets: Based on Environmental Characteristics, Journal of Armanshahr, No. ۱, pp. ۱۷-۲۷.
۶۵. Buzan, B. ۲۰۰۰. Security studies: Beyond strategy
۶۶. Cullen, G. ۱۹۶۱. Townscape. London: The Architectural Press.
۶۷. Carel, O. Sauer. ۱۹۹۶. The Morphology of Landscape, Blackwell Publishers Ltd, ۱۰۸, Cowley Road Oxford OX4 ۴JF, UK
۶۸. Cowan, R. ۲۰۰۵. The Dictionary of Urbanism, Streetwise Press, Tisbury.
۶۹. Faizi, M and Asadpour, A. ۲۰۱۳. Recreating the process landscape the squares of tehran with the aim of promoting social interaction of citiens. Motaleat Shahri Journal. ۷
۷۰. Farhoodi, R. and Timuri, I. ۲۰۱۰. Urban landscape, cultural identify or cultural industru. Proceeding of the national Conference of the urban landscape. Institute of building and Housing Research Center academic Jihad art culture
۷۱. Golkar, K., ۲۰۰۶. The concept of urban landscapes, Abadi (Journal ۳۸): ۵۳, ۶۳-۴۷
۷۲. Hersperger, A. ۱۹۹۴. Landscape Ecology and Its Potential Application to Planning. Planning Literature, (۹) ۱۴-۲۱
۷۳. James V. Wertsch and Henry L. ۲۰۰۸. Roediger III Washington University in St. Louis, MO, Usa, Collective memory: Conceptual foundations and theoretical approaches, Psychology press, Memory, ۱۶ (۳), ۳۱۸-۳۲۶

۷۵. Kiani,A.and Salari Sardari,F.۲۰۱۱.Studing Priortites for Desgining Urban Landscape of Puublic Spaces in Assalouyeh Using ANP Model,Bagh e Nazar Journal,Arđ time,No.۱۸
۷۶. Karimimoshaver,M.Mansouri,A.S & Adibi,A.۲۰۱۰. Relationship between the Urban Landscape and position of all Building in The City,Bagh e Nazar Journal ,Arđ time,No.۱۳
۷۷. Lewika, M. ۲۰۰۸. Place Attachment, Place Identity, and Place Memory: Restoring the Forgotten City Past, Journal of Environmental Psychology. pp. ۱-۲۳
۷۸. Lynch, K. ۱۹۶۰. The Image of the City, Cambridge: MIT Press
۷۹. Lim, W. S. ۲۰۰۰. Memories and Urban places. City analysis of urban trends, culture, theory, policy, action, ۴(۲), ۲۷۰-۲۷۷.
۸۰. Mansouri,A.۲۰۰۹.Urban landscape comperhensive narrative city.Manzar Journal.No.۳
۸۱. Mahmoudi,S.A.۲۰۰۶.Urban landscape over view of several theory,Abadi Journal,no.۵۳
۸۲. Mitar, Miran. (۱۹۹۶). Assessment of societal security in recent past and today. college of police and security studies Slovenia. PP:۶۳
۸۳. proshansky, H.M., Fabian,A.K., & Kaminoff, R. ۱۹۸۲. place-identity: physical world socialization of the self, Journal of environmental psychology, ۳, ۵۷-۸۳
۸۴. Pakzad,G. ۲۰۰۵. Urban Spaces Design Guideline in Iran.Tehran: Tarh & Nashr Payam Sima Office
۸۵. Rezazadeh,R. ۲۰۰۷.Principales and Cirteria bookkeeping requirments and Regulations urban image,Research project conducted at the Studies Center Architecture,Urbanism investigations
۸۶. Ralph,E.۲۰۰۷.Prospect for places , In : the urban Desgin Reader. Micheal Larice and Elizabeth Macdonald Ed.Routledge . validity place Attachment: and generalizability of physical. World psychometric approach Science ۴۹(۶), ۸۴۰-۸۳۰
۸۷. Swaffield,S,۲۰۰۵.Landscape As a way of Knowing the world . in : Harvey,S ,Fieldhouse,ken,Hopkins,John(Ed).The cultered Landscape Desgining ,The Enviroment in the ۲۱st Century Routledge.
۸۸. Sharifian thani. ۲۰۰۱.(in participation Citizen). Shahri Modiriat. management urban and governance urban. NO.۲
۸۹. Stokols, Daniel and Sally A. Shumacker ۱۹۸۱, People in places: a transactional view of settings. In John H. Harvey (Ed.), Cognition, social behavior, and the environment (pp. ۴۴۱-۴۴۸). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
۹۰. Taylor ۱۹۸۳, Toward a clarification of people-place relationships: A model of attachment to place, In E. S. Feimer & E. S. Geller (Eds.), Environmental psychology: Directions and perspectives (pp. ۲۱۹- ۲۵۱). New York: Praeger
۹۱. Williams.D.R.& vaske.J.۲۰۰۳.The measurement of Place Attachment: Validity and Generalizability of a Psychometric Approach Forest Science ۴۹(۶)
۹۲. Walmesly,D.J,۱۹۹۰,Urban living . Harlow UK,Longman Scientific & Technical

